

LUC

CULTURA I IDEES

886/7

ABRIL - SETEMBRE 2014

5€

**ESGLÉSIA I PAÍS
KASPER**

**ENTREVISTA
PEP PINYA**

**DOSSIER
CULTURA POPULAR A
MALLORCA**

**PATRIMONI
EL PATRIMONI
BIBLIOGRÀFIC
D'ANTONI
VILLALONGA I PÉREZ:
DEL DESCUIT A
L'OBLIT
Un infern de gestió**

**ESPAI DE CULTURA
LLUM, FOTOGRAFIA,
RECORDS. ETERNAL
SUSHINE OF THE
SPOTLESS MIND**

**LA REVOLUCIÓ DE LA
FICCIÓ TELEVISIVA I
EL GENI FÀCIL DELS
HOMES DIFÍCILS**

L'Escolania de Blauets de Lluc és una de les més antigues del món. Des de la seva oficialització, el 1531, milers d'infants han estudiat, cantant, rigut, plorat i enyorat al cor de Mallorca, al Santuari de Lluc. Milers d'històries individuals que aquest documental vol plasmar en aquesta aventura col·lectiva que, 500 anys després, continua viva. Una aventura que es reflexa en les veus dels infants, però també en la mirada, en els comentaris, en el quefer diari i en les opinions de persones relacionades amb l'Escolania.

Una coproducció d'IRU, IB3 TELEVISIÓ i FORLAGET KLEMATIS, amb el suport del SANTUARI DE LLUC, i la col·laboració de l'ASSOCIACIÓ D'ANTICS BLAUETS i l'ASSOCIACIÓ DE PÀRES I MARES DE L'ESCOLANIA DE LLUC.

Idea, Guió i Direcció PERE MUÑOZ Realització i Muntatge KIKE BOLADO Producció delegada IB3 BEATRIZ AVELLANEDA i JOSEP BARRERA

Agraïments especials: JAUME FERRER, SEBASTIÀ SUREDA, LLORENC CIBRELLA, RAFAEL RIERA, ANDREU RIERA

Un homenatge als blauets

Duració: 55 min

© IRU Gestió Producció

Edita i distribueix: IRU Gestió Producció S.L. 902 50 00 00

Un homenatge als blauets, els que hi són i que hi han estat, en agraïment a la seva contribució a la història de Mallorca

ESCOLANIA DE LLUC
500 ANYS D'HISTÒRIA
EL COR DE MALLORCA

DVD

Una coproducció
IRU gestió i producció
IB3 Televisió i Forlaget Klematis

ESCOLANIA DE LLUC
500 ANYS D'HISTÒRIA

EL COR DE MALLORCA

SANTUARI DE LLUC

Aquest número 886/7 de la revista Lluç ha estat publicat gràcies a la col·laboració desinteressada de totes les persones que hi participen: articulistes, consell de redacció, dissenyadora i correctora lingüística. A tots ells, moltes gràcies.

A més, hi han col·laborat mitjançant el sistema de *crowdfunding*:

**Coeditors empresa/
institució:**

Arxiu de Lluç
Missioners dels Sagrats Cors

Coeditors benefactors

Francesca Armengol Coll
Damià Pons i Pons
Jaume Serra Adrover

Coeditors col·laboradors

Joan Barceló Coll
Bernat Garau Mateu
Mateu Morro Marcé
Ticià Riera Sala
Pere Josep Santandreu Bonet
Andreu Serradell
Vicenç Rosselló Verger
Guillem Ramon i Perez
de Rada
Catalina Bonnin Socias
Nova Area sl Llibreria Campus
Fundació Biblioteca
Bartolome March Servera
Biblioteca de Lluç

Si voleu col·laborar-hi per tal que sigui possible el proper número de *Lluç*, adreçau-vos a info@lucusespais.com

Edició

Lucus, SL

Director

Pere Fullana

Consell redacció

Josep Amengual
Pep Barceló
Nicolau Dolç
Rafel Durán
Martí Martorell
Maria Muntaner
Pere Muñoz
Damià Pons
Pere Antoni Pons
Pere Joan Pons
Andreu Ramis
Maribel Ripoll
Vicenç Rosselló Verger
Gabriel Seguí Trobat
Margalida Tur

Correcció lingüística

Caterina Canyelles
Martí Martorell

Disseny i maquetació

Júlia Dot

Redacció, administració i publicitat

Lucus, SL
Plaça dels Peregrins, 20
07340 Lluç - Escorca
Illes Balears
info@lucusespais.com

Impressió

 aimprenta · www.aimprenta.com

ISSN: 0211-092X

Dipòsit legal

PM 276-1958

Els articles publicats a *Lluç* expressen solament l'opinió dels autors

SUMARI

5. ESGLÉSIA I PAÍS

KASPER

Tomeu Estelrich

8. ENTREVISTA

PEP PINYA

Pere Antoni Pons

18. CLASSE DE RELIGIÓ

REFLEXIONS I EXPERIÈNCIES ENTORN DE LA CLASSE DE RELIGIÓ A L'ESCOLA PÚBLICA

Urko Cuevas Gómez

25. DOSSIER

SOBRE CULTURA, AIXÍ, SENSE ADJECTIUS

Felip Munar i Munar

CULTURA POPULAR TRADICIONAL, APUNTS PER A UNA REFLEXIÓ

Caterina Valriu

RODANT A LA SÍNIA DE LA CULTURA TRADICIONAL

Toni Bibiloni

37. PATRIMONI

EL PATRIMONI BIBLIOGRÀFIC D'ANTONI VILLALONGA I PÉREZ: DEL DESCUIT A L'OBLIT. Un infern de gestió

Catalina Martorell Fullana

39. MOVIMENTS SOCIALS

EL MUNICIPALISME: UNA DEMOCRÀCIA CONSTRUÏDA DES DE BAIX

Pere J. Garcia Munar

Catalina Martorell Fullana

42. ESPAI DE CULTURA

PRESENTACIÓ DE L'ALBA AL MIGDIA I ALTRES POEMARIS

Maria Antònia Perelló

LLUM, FOTOGRAFIA, RECORDS. ETERNAL SUNSHINE OF THE SPOTLESS MIND

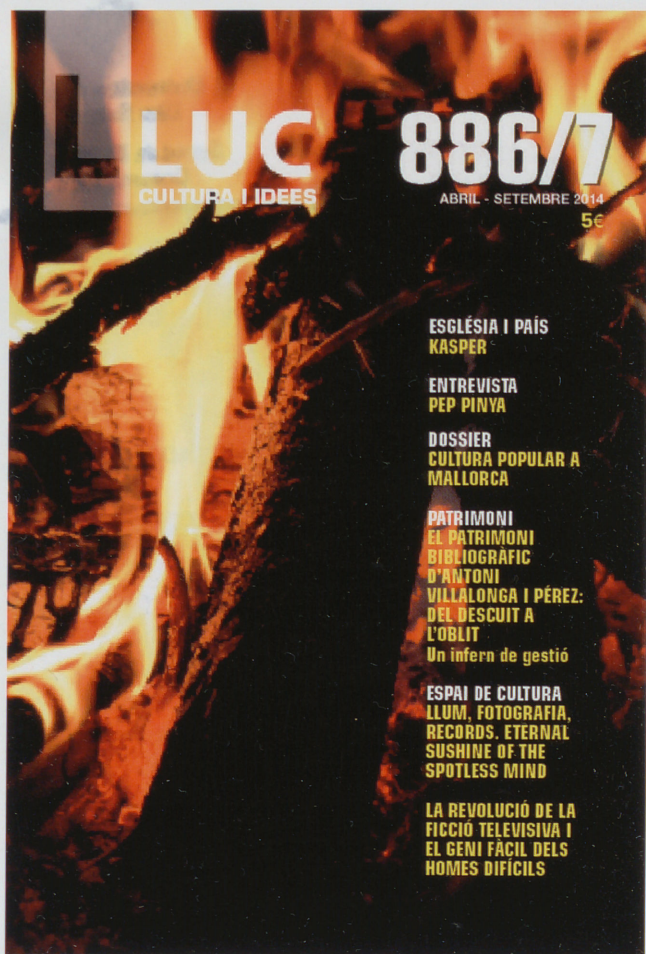
Martí Martorell

LA REVOLUCIÓ DE LA FICCIÓ TELEVISIVA I EL GENI FÀCIL DELS HOMES DIFÍCILS

Pere Antoni Pons

56. MOSTRADOR

NECESSITAM I ESPERAM UN GEST

Estam arribant al ponent de la legislatura i el balanç final d'aquests darrers anys, lamentablement, no és positiu en termes generals. Sobretot no ho és, positiu, en el plànol de la dignitat, ni en el marc moral ni dels fets. La crisi ha resultat el pretext per obstaculitzar projectes i per actuar amb un grau de sectarisme polític com mai no s'havia vist a les Illes Balears, amb un govern sostingut des de Madrid, servil i incapaç d'oferir alternatives. Mai com durant aquesta legislatura no s'havia acotat el cap i mai, com ara, les institucions no havien estat tan sotmeses a interessos de petits grups de poder, no només econòmic, sinó també lobbys minoritaris que han passat factura dels seus plets amb la societat.

Esperem que aquest malson arribi al final i torni a sortir el sol per a tots i el nou dia representi un temps nou, un temps que permeti als ciutadans recuperar part de la confiança perduda en les institucions, en la política i en la gestió pública. No pretenem, ni molt menys, criminalitzar cap partit polític en particular,

més aviat somiam una democràcia representada per ideologies que posin en valor la defensa de les llibertats i creguin en la pluralitat, com un actiu i no com un obstacle.

Vivim en una societat plural, amb molts matisos que cal tenir en compte, també des del punt de vista cultural. La conjuntura actual, tanmateix, ens obliga a mirar els ciutadans que han perdut drets i avui, quatre anys després de tantes promeses, passen per una situació lamentablement molt pitjor que la del 2011. Des de la cultura també volem mirar la perifèria de la nostra societat i ser solidaris i generosos amb aquells que passen per un moment dramàtic i veuen com el pas dels dies va disminuint les esperances.

Precisament perquè la situació personal i familiar de molts s'està endurint, volem observar aquest fenomen com el principal repte que hem d'afrontar amb radicalitat. Els informes sobre la situació social, amb índex de pobresa en augment; les memòries sobre l'estat de l'educació i de la cultura, amb missatges cada cop més contundents i més clars, i les anàlisis sobre allò que està passant a les classes populars ens obliga a afinar molt més la nostra mirada i a treballar amb més intensitat els principis ètics i de justícia social. Sabem, tanmateix, que la cultura és un dels ingredients bàsics per canviar el món, no debades Josep Carner afirmava que els poetes són els constructors dels pobles. Les idees són imprescindibles per fomentar la creativitat i l'emprenedoria, i permeten plantar cara al mal temps.

És més, avui sabem que la cultura mou una part rellevant del nostre producte interior brut, perquè les indústries culturals són rendibles econòmicament i cívicament. Precisament per això, esperam un gest, desitjam signes que reforcin aquesta realitat i que posin de manifest que es confia profundament amb el país i s'aposta per créixer individualment i col·lectivament, en tot allò que afecta la qualitat i l'esperit d'allò que aspirem a ser. Les Illes Balears no passen per un bon moment des del vessant de la dignitat i els més joves reclamen una regeneració profunda i esperen. Però els està acabant la paciència.

Kasper

Tomeu Estelrich

El Catedral Walter Kasper, a la plaça de Sant Pere

Un dels temes que recentment ha generat malestar dins l'Església –sobretot dins els sectors més tradicionals– ha estat l'informe sobre la família que el cardenal Kasper presentà al consistori extraordinari de cardenals reunits a Roma el passat 20 i 21 de febrer, i que posteriorment ha estat publicat sota el títol *L'evangeli de la família*. La polèmica que ha suscitat aquest document se centra fonamentalment en el tema dels divorciats tornats a casar i en la seva possibilitat de rebre el sagraments. Però el motiu pel qual vull parlar d'aquest document no és per revifar els ànims que ha generat, sinó per destacar-ne tres aspectes que crec importants: la seva sinceritat, la valentia del seu posicionament teòric i les possibilitats que obri per al futur eclesial.

En primer lloc m'ha cridat l'atenció la sinceritat que transpira tot el document i és que, quan un està avesat a llegir literatura eclesiàstica – la qual les notes predominants són l'assertivitat dogmàtica, les autoreferències bibliogràfiques i la absència notòria de contextualitzacions històriques– un acaba tenint la impressió que la lectura que es fa en aquests documents ratlla, si més no, la qüestió ideològica. Per contra, en l'informe del cardenal Kasper es transpira, ja des de les seves primeres pàgines, humilitat, voluntat de diàleg, i autocrítica. Així, per exemple, el document comença per admetre que existeix «un abisme entre la doctrina de l'Església sobre el matrimoni i la família i les conviccions

viscudes per molts de cristians, per molts dels quals la doctrina de l'Església els resulta molt allunyada de la realitat i de la vida.» Poc després suggereix que la doctrina, i la pràctica pastoral subseqüent, que l'Església Catòlica va adoptar en el segle XVI amb referència als temes familiars ja era antiquada en el moment en què s'implementà. I acaba afirmant la necessitat d'una nova epistemologia que elimini l'apropament exclusivament jurídic al tema dels divorciats.

En segon lloc, m'ha sorprès la valentia del seu posicionament teòric. Kasper, des del primer capítol, fa un esforç conscient per allunyar-se del que ell anomena «paradigma jurídic» i endinsar-se en el «pastoral». Un allunyament que li permet, en primer lloc, parlar de la família des de la perspectiva de la misericòrdia, la clemència i la indulgència, i evadir la perspectiva del càstig, la penalització i la sanció. En segon lloc, li permet defugir les interpretacions extremes que afavoreixen el rigorisme o el laxisme moral, i adoptar la «via mitjana», tan encoratjada per la literatura moral i espiritual clàssica, com són ara la de l'epiqueia, la del discerniment d'esperits, la de l'*equiprobabilisme* d'Alfons Maria de Liguori, i la de la prudència tomista. En tercer lloc li permet distanciar-se de les lògiques de la «perfecció» i de la «idealitat desencarnada» –pròpies de les teologies amb arrels neoplatòniques– per endinsar-se en les lògiques –més complexes alhora que més exigents– que emfatitzen el que és «particular» i

Walter Kasper, cardenal des de 2001

el que és “factible”. Finalment, li permet postular la via penitencial (*via poenitentialis*) com la forma més idònia per encarar, i donar una solució, als problemes pastorals relacionats amb la recepció dels sacrament per part dels divorciats tornats a casar.

A través d'aquest canvi de paradigma, Kasper aconseguix que l'enfocament jurídic que tradicionalment ha tingut el debat sobre els divorciats es transformi en un altre que té com a línia argumental la misericòrdia. D'altra banda, aconseguix canviar la clau hermenèutica amb què tradicionalment s'ha jutjat aquest col·lectiu –és a dir, com a malfactors que han destruït irremissiblement el vincle amb la institució– per una altra que permet contemplar-los, si és el cas, com a persones adolorides, que sofreixen les conseqüències d'una situació que no han elegit, que demanen i necessiten ajuda institucional i que volen rehabilitar el seu status perdut en l'Església.

A més, aquesta nova perspectiva té la valentia de proposar a l'Església Catòlica que assumeixi les pràctiques pastorals de les esglésies ortodoxes orientals, les quals, tenint com a principi teològic el de l'*oikonomia*, admeten que, «juntament amb les clàusules de l'adulteri, hi ha altres motius de divorci que tenen el seu origen en la mort moral i no solament física del vincle matrimonial.» Finalment, aquest document, en abandonar el paradigma que exalta «la perfecció» com a fi últim de l'actuació moral pel d'«allò que és possible», té el coratge d'imaginar una església més propera i pastoral, que dóna primacia a qui sofreix i demana ajuda i que emfatitza l'acompanyament per sota del judici canònic.

Per acabar, vull remarcar dues possibilitats interessants que el document obri per al futur de l'Església. La primera està relacionada amb l'ús eclesial del que s'anomena «depòsit doctrinal». Fa una sèrie de mesos, en aquesta mateixa revista comentava, arran del primer any de servei del papa Francesc, que em preocupava el fet que el papat se centràs més a canviar el to i la musicalitat dels document eclesials que en el seu contingut. I em preocupava perquè el to i la musicalitat són, en definitiva, fàcils de canviar (quants de capellans de parròquia no canvien constantment el to del discurs per explicar els preceptes i les disposicions eclesials que són difícils d'entendre)... mentre que els escrits, els documents i les normes, si no es fa res per canviar-los, romanen per sempre.

Ara bé, en el document de Kasper és possible veure un desig genuí per anar més enllà del to, un vertader anhel per canviar les estructures i transformar la lletra d'una manera diferent i radical. I és que el document esmentat no s'atura a criticar les formes que tradicionalment han estat utilitzades per parlar del tema de la família, o a acceptar passivament les disposicions internes eclesial, sinó que analitza la situació, sospesa els pros i contres, i proposa una línia d'intervenció que preveu, fins i tot, la possibilitat d'eliminar aquelles doctrines que s'interposen en la transformació de les estructures que entorpeixen l'avanç eclesial. I aquesta és la primera vegada que ho he observat en un document eclesial d'una manera tan rotunda. Per això, si la proposta de Kasper prospera, no sols s'haurà guanyat una batalla contra una mala pràctica pastoral concreta –la dels divorciats–, sinó que s'haurà creat un precedent, aplicable a casos futurs, que permetrà criticar i, si cal, canviar, els posicionaments doctrinals que estan a la base d'altres males practiques eclesials.

El cardenal alemany Walter Kasper, teòleg de referència del Papa Francesc

La segona possibilitat que obri el document té relació amb l'ús de la via pastoral, en lloc de la judicial, per solucionar els problemes relacionats amb la recepció dels sacrament dels divorciats tornats a casar. Sobre aquest tema he de dir, en primer lloc, que m'ha resultat un poc trist que alguns mitjans de comunicació nacionals hagin considerat anacrònic el posicionament de Kasper per utilitzar l'expressió «*via poenitentialis*».

EN EL DOCUMENT DE KASPE HI HA UN VERTADER ANHEL PER CANVIAR LES ESTRUCTURES I TRANSFORMAR LA LLETRA D'UNA MANERA DIFERENT I RADICAL

Aquests mitjans no s'han adonat que, al darrere d'aquesta expressió, no hi ha una mentalitat retrògrada que cerca l'obscuritat del confessorari per solucionar aquests tipus de problemes, ans el contrari, una voluntat radicalment transformadora de la manera com es pensen els temes familiars

en l'Església. Una nova forma que apunta a la personalització, a la desburocratització, i el que és més important, a l'eliminació de la ideologia subjacent al problema. Per això, la paraula clau en tot el document és *hermenèutica*.

I és que a allò que el document realment aspira a canviar és la manera com l'Església veu i interpreta un problema que, en molts de sectors eclesials, està sentenciat i clausurat d'antuvi. I això crea molta d'esperança.

Qui sap si algun dia, alguns dels assumptes que avui fan tan de mal de caps a l'Església – com és el cas de la homosexualitat – es puguin adreçar exclusivament a través de les vies pastorals de la confessió o de l'acompanyament espiritual. No seria això un avanç vertaderament real? Un vertader canvi estructural en l'església? No seria això vertaderament revolucionari?

PEP PINYA

Pere Antoni Pons

Pep Pinya

EL PROBLEMA DE MALLORCA NO HAN ESTAT ELS POLÍTICS, SINÓ LA SOCIETAT CIVIL

Pep Pinya, nat a Palma el 1935, és un dels noms indispensables de l'art contemporani a Mallorca, així com un dels galeristes més destacats de l'Estat espanyol. La passió per l'art el va dur, el 1969, a utilitzar els guanys que li proporcionava un lucratiu negoci de complements de roba per crear la Sala Pelaires. A les acaballes de la dècada dels seixanta, tot estava canviant al país: l'economia, els costums quotidians, els neguits polítics, la cultura...

Des del seu mateix naixement, i amb l'ajuda inestimable de Joan Miró, la Sala Pelaires va erigir-se en un dels grans agents transformadors del panorama artístic illenc, amb irradiacions considerables i regulars a la resta de l'estat. Amb els artistes que hi han exposat al llarg de la seva història, es podrien formar uns quants dream teams de l'art –internacional, espanyol i illenc, tot mesclat– del segle XX: Miró, Calder, Tàpies, Moore, Motherwell, Hernández Pijuan, Miller, Ulbricht, Guinovart, Chillida, Saura, Menéndez Rojas, Canet, Garcia Sevilla, Carbonero, Auerbach, Kounellis, Christo, etc.

La nòmina no podria ser més potent ni més eclèctica. Quaranta-cinc anys després de ser fundada, i enmig d'una crisi econòmica que ha deixat en evidència que molts dels reis coronats per la prosperitat i la modernitat espanyoles en realitat anaven nus, la

Sala Pelaires –avui Centre Cultural Contemporani Pelaires– resisteix l'embat com bonament pot. Pep Pinya enS parla del passat, el present i el futur, amb satisfacció per tota la feineda feta, però també amb una mescla d'esperança i de desfici. Vol que la història d'èxit que ha estat la galeria continuï durant molts d'anys.

Hi havia una presència de l'art i de la cultura, a ca vostra, quan éreu petit?

A ca meva hi havia molta música, perquè mon pare era el segon violinista de l'Orquestra Simfònica de Palma. Tocava el violoncel i el violí. De fet, jo vaig estudiar violí durant cinc anys, i m'encantava. Però ho vaig acabar deixant. Més endavant, també vaig estudiar dibuix i pintura. Un dels meus mestres va ser «Xam» [el crític i artista Pere Quetglas].

També vaig fer classes amb el que jo crec que és el millor aquarel·lista que hi ha hagut mai a Mallorca, Erwin Hubert. Aquest home feia tots els cartells del Foment de Turisme: són els més guapos que s'han fet mai aquí. També vaig anar amb un altre pintor, es deia Andrés Minocci Herrera i només pintava flors. Jo devia tenir deu o dotze anys.

Joan Miró

Va ser decisió de la família o simplement us agradava dibuixar i volguéreu anar a classes?

M'anaven molt bé, a escola, tant el dibuix com la pintura. Quan havíem de fer mapes, per exemple, sempre treia deus. Tenia molta mà, per a això.

A més de música, hi havia llibres, a ca vostra?

Estam parlant de fa molts d'anys... La cultura, en aquell temps, hi era molt manco present. D'entrada, et dic que si aquesta entrevista la féssim en castellà, a mi em sortiria molt millor, perquè tota la meua ensenyança va ser en castellà. La cultura no era una cosa normal, que et trobaves al carrer, com ara. Això sí: quan mon pare anava a tocar a Barcelona o a Madrid, jo solia acompanyar-lo. Aquells petits viatges m'obrien el món. Però va passar que un dia, a Barcelona, mon pare va caure, va recolzar malament la mà en terra, li va quedar tocada i li va fugir el tremolo. Va haver de deixar la música.

Degué ser un trauma...

Sí, va estar molt trist, mon pare.

Se'n va arribar a refer?

Es va dedicar als negocis, però sempre li va quedar una certa nostàlgia musical: tocava el piano que teníem a casa, que era del meu germà... Sempre escoltàvem molta música, a casa: clàssica, òpera, sarsueles...

Tenint en compte el context de l'època - postguerra, dictadura, penúries..., quin record teniu de l'ambient de la vostra infantesa?

No és un record polític, en tot cas. Record que passàvem una certa pena. Quan va esclatar la guerra, anàrem a viure a Establiments: els pares pensaven que hi estaríem més segurs; ja em diràs tu, si només és a set quilòmetres de Palma. Tenc un bon record de la infantesa. Record que mon pare i ma mare s'esforçaven molt per tirar endavant la casa. Matàvem un porc cada any. Tenc records molt macos. No tenc record de moments de penúria, no. De moments complicats, sí. Quan ma mare ens volia comprar unes sabates, estalviava durant tota una setmana sacrificant el que fos. Ella sempre deia que «unes sabates maques i netes fan el *traje*».

SEMPRE HE DIT QUE, SI HAVIA DE DONAR QUALQUE COSA, EL QUE FOS, HAVIA DE DONAR-HO A MALLORCA

A quins negocis es va dedicar el vostre pare?

Teníem finques, vivíem un poquet de rendes. I ell es dedicava a la compravenda de coses. No tenia gaire bon ull pels negocis, ma mare tenia molta més empenta que ell. Ma mare es dedicava a coses de la casa, és clar, però quan passava alguna cosa, ella n'era el pilar. Ella era la *jefa* de la casa.

A qui us assembleu més?

Jo crec que a ma mare.

A quines escoles anàreu?

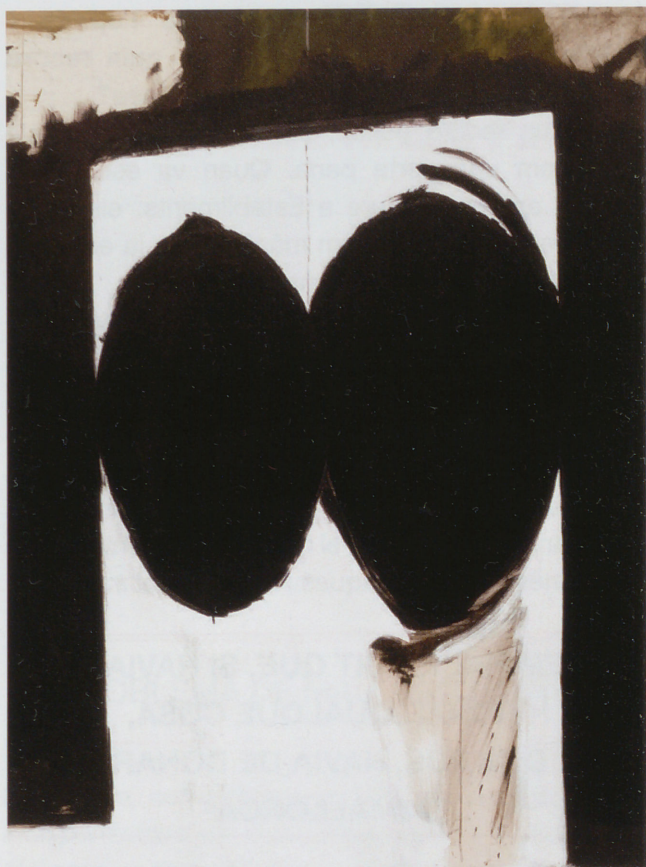
Primer vaig anar als agustins i, després, a La Salle.

Éreu bon estudiant?

Era molt bon estudiant. Jo volia estudiar medicina. Volia ser metge.

I com va ser que no ho estudiàreu?

Ma mare va tenir una idea que em va anar molt bé. Teníem uns amics a Londres i, en acabar el batxillerat i ser l'hora de començar Medicina a la universitat, ma mare em va dir que millor si abans me n'anava a passar un any a Anglaterra. Jo tenia devuit anys. Després de l'any i mig a Londres, vaig passar sis mesos més a París, també a ca uns amics de la família, uns francesos molt simpàtics i

Motherwell

agradables que tenien una casa al port de Pollença. A París, vaig anar molt de museus: em passava dies sencers al Louvre. Tant París com Londres eren ciutats modernes, on hi havia un ambient d'obertura total. Al contrari d'aquí, on tot estava controlat per l'Església... Allà, em vaig trobar com si durant anys hagués anat colcant un cavall agafant-me fort les regnes i, de cop, les hagués pogudes amollar i el cavall hagués sortit disparat. Quan vaig tornar a Mallorca, parlava anglès i francès, i el meu horitzó s'havia eixamplat enormement.

Quin record teniu d'aquells Londres i París dels anys cinquanta?

Aquelles famílies tenien uns cotxes que aquí no els podíem ni somiar. A totes les cases tenien televisions, i jo anava en bicicleta. L'home de la família amb qui vaig viure a Londres tenia molts d'amics dins el món de la tele, de la música i de la moda. I, d'una manera indirecta, em va introduir dins aquell món, sobretot el de la moda, presentant-me fotògrafs, escriptors... De fet, quan vaig tornar a Mallorca, vaig dir a mon pare i a ma mare que no volia continuar estudiant, que tenia ganes de posar-

me a fer feina. Jo tenia molt clar que Mallorca era una terra amb tan poca cosa que, per poc que jo fes, sortiria endavant. Em vaig dedicar a la moda –tenia una botiga on veníem complements: encara existeix– i em va anar molt bé. Fins que, als 30 anys –jo seguia pintant i venent qualche quadre–, em va revenir la nostàlgia per l'art.

Vàreu muntar la galeria el 1969.

Sí. Tenia 33 anys, i cap experiència. Jo no sabia ni què era una galeria. La vaig muntar perquè m'agradaven molt les exposicions i els artistes contemporanis –Picasso, Miró– que havia vist a Londres i París. Però no tenia cap motivació especial, ho vaig fer per gust i curiositat.

En tornar a Mallorca, patíreu per si la vostra vida s'empobriria?

No. Al contrari. Vaig pensar que, amb tots els coneixements que havia adquirit a fora, podria desenvolupar un projecte personal aquí i aportar qualche cosa a Mallorca. Els contactes amb Londres i París m'ajudaren a tenir una botiga molt moderna. A més, que un al·lot de vint anys, com era jo aleshores, parlàs perfectament anglès i francès, em feia ser una rara avis.

No us vàreu plantejar mai instal·lar-vos a Barcelona o Madrid, on hauríeu tengut molt més camp per córrer?

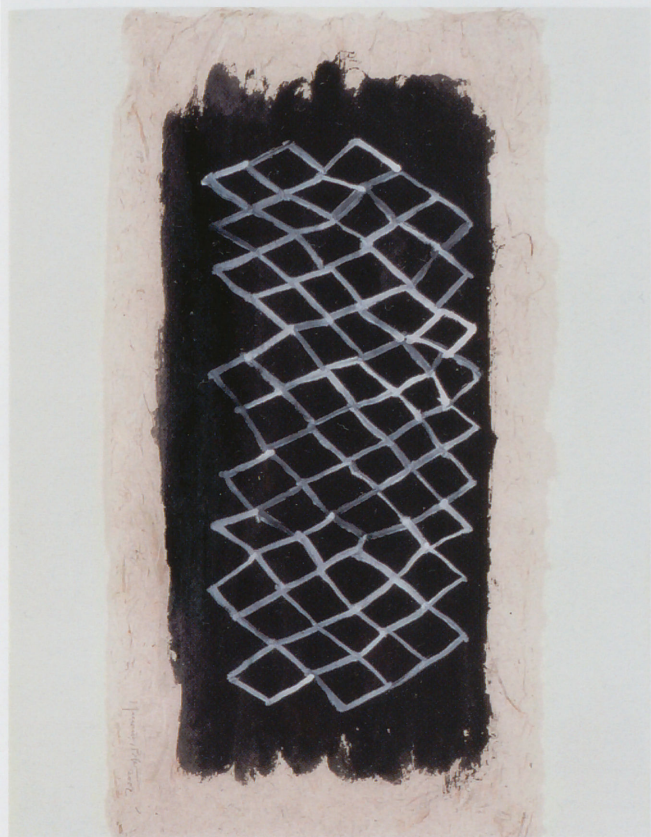
No, perquè jo sempre he estimat molt Mallorca. De fet, des que vaig obrir la galeria fins ara, m'han ofert mil vegades anar a Madrid o a Barcelona, i jo sempre ho he rebutjat. Sempre he dit que, si havia de donar qualche cosa, el que fos, havia de donar-ho a Mallorca. Comercialment parlant, m'hauria anat molt millor anar a Madrid l'any 1970, és clar. Però és igual. Quan obríem la galeria, aconseguíem canviar totalment el panorama de l'art a l'illa.

Va ser, en part, un gest de responsabilitat cívica?

Sí, però fet amb il·lusió, no amb ímpetus messiànics de dir «hem de salvar això». Teníem, sobretot, alegria, ganes de fer coses.

Hi ha hagut moments en què heu sentit que aquestes ganes i aquesta alegria no eren recompensades?

Sí, moltes. Mallorca és una terra un poc especial,

Hernández Pijuan

AMB TOTS ELS CONEIXEMENTS QUE HAVIA ADQUIRIT A FORA, PODRIA DESENVOLUPAR UN PROJECTE PERSONAL AQUÍ

---

caïnita... Però no em penedesc del que he fet: si ara tornàs a començar una història, la que fos, la començaria també aquí. La llàstima és que la transformació que ha sofert Mallorca econòmicament no s'ha reflectit en la cultura. A Nova York o Anglaterra, els milionaris sempre acaben muntant una col·lecció d'art, contribuint a la cultura, fent una facultat a la seva antiga universitat o muntant una biblioteca... Aquí, en canvi, ningú ha muntat res. En un principi, jo em pensava que la segona generació de nou-rics seria diferent, que farien més coses per la cultura que no n'havien fetes els seus pares. I no, han estat iguals. O pitjor. Perquè, ara que tenen moltíssims més doblers, continuen negant-se a posar el seu granet d'arena a favor de la societat. I no ens enganem, aquesta gent són més importants que els polítics, que van i vénen i bé, què vols que et digui?, n'hi ha que ho fan bé, la majoria ho fan malament... El problema

de Mallorca no han estat els polítics, sinó la societat civil, que ha estat poc feïnera, poc implicada.

Segur que al llarg de la vostra vida heu tengut molta relació amb aquesta classe empresarial. Els ho heu retret mai, que no s'implicassin més amb la seva terra? Què us han respost?

Quan els ho he dit, els ha importat poc. En el fons, senten que tot això no va amb ells. Al final, el respecte que se sent a l'estranger per la cultura és molt diferent del que se sent aquí. L'any 1973 – els inicis dels setanta varen ser uns anys gloriosos: no veníem res, però eren gloriosos...– vàrem fer una carpeta de gravats amb Miró. Es titulava *Sèrie Mallorca* –estava feta amb roba de llengües, etcètera. Jo era molt valent, aleshores, i vaig llogar un avió per dur cinquanta americans perquè venguessin a la inauguració. Un d'aquells americans va comprar una carpeta i, com que vàrem tenir un rapport personal molt maco, em va dir: «te la compr, però me l'has de dur tu». Jo li vaig dir que encantat. Vaig agafar els tapins i vaig anar a Washington per dur-li la carpeta. És clar, jo vaig anar als EUA amb l'aurèola de marxant de Miró: vaig assistir a dinars, sopars... Vaig estar-hi uns vint dies i vaig notar tant de *feedback* amb la gent que tota l'estona pensava que allà s'hi havia d'anar sovint. La qüestió és que un vespre sopàvem en un restaurant de Washington –era en ple Watergate– i entre els comensals hi havia un tal senyor Ford. De cop, qualcú va dir-li al tal Ford que, així com estava la situació, ell un dia, aviat, seria president. A mi tot d'una em va sortir l'esperit fenici i li vaig dir: «Ei, si et fan president, vull que un pintor americà boníssim que tenim a la galeria et faci un retrat». I així quedàrem. Quan feren president Gerald Ford, John Ulbricht en va fer un retrat i de la seva dona. Record que, quan vàrem destapar el retrat, hi havia tot déu, allà: des de la guàrdia nacional fins a Rockefeller. Això et demostra el respecte que tenien per Miró, per Ulbricht... Saps què et vull dir?

Representar Miró era ser una eminència. En canvi, aquí no li deixaven fer segons quines obres als espais públics...

Això es troba a faltar, a Palma. Eliminen una temporada de ballet de la programació del teatre i no hi ha ningú que hi posi doblers perquè es continuï fent, que pagui la nova temporada de la seva butxaca.

Com definiríeu la relació amb Miró?

Què en vàreu aprendre?

Ho vaig aprendre tot, perquè jo no seria ningú sense Miró.

MIRÓ: "AQUESTA GALERIA HA DE SER PER A MI I ELS MEUS AMICS"

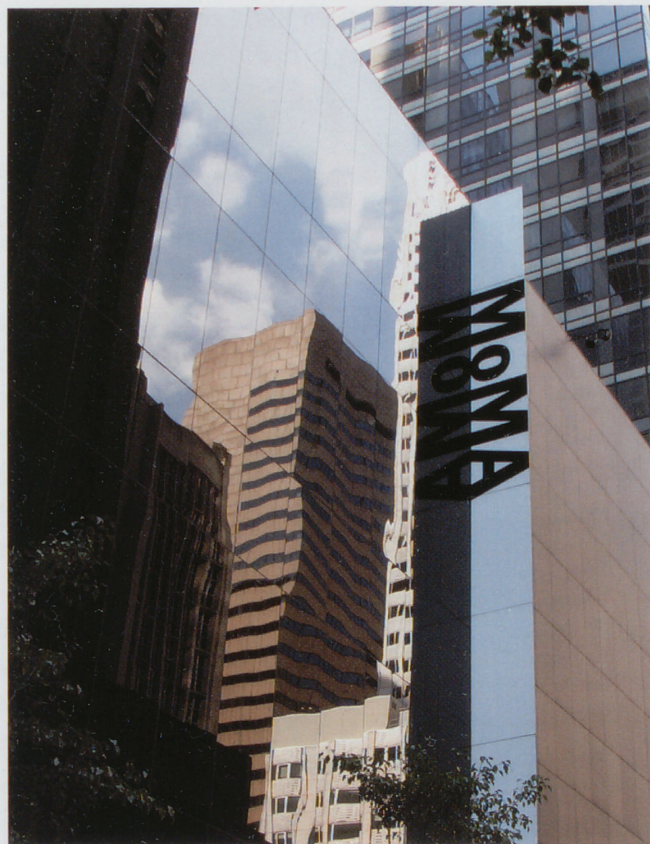
Crec que és una frase que heu repetit sovint.

Sí, perquè és la veritat. Quan un repeteix una cosa com qui pega cops amb una maceta, és perquè és veritat. Quan jo vaig obrir la galeria, mai no em vaig plantejar ser un galerista. El que passava és que els meus negocis anaven vent en popa i jo em podia permetre distreure X doblers per a la meva passió per l'art. La qüestió és que feia poc que havíem obert i Miró va entrar a la galeria.

Jo em vaig quedar de pedra, quan el vaig veure. Ell es va interessar per tot i em va fer la pregunta clau: «i per què has obert aquesta galeria?» Jo li vaig dir: idò perquè m'encanta l'art, perquè és més que un hobby, és una passió... Ell va dir: «no, no, no, no... Aquesta galeria ha de ser per a mi i els meus amics».

És clar, jo no en tenia ni idea, sobre art. Però bé. El primer que va fer Miró va ser escriure'm tres cartes: una per al director del MoMa, que era William Rubin, una per al del Guggenheim de Nova York i una altra per a Pierre Matisse. I jo, amb tota la meva inconsciència, vaig fer la maleta i me'n vaig anar a Nova York. Vaig veure el MoMA i el Guggenheim amb els seus directors. I ens vam fer amics. Miró aglutinava un món cultural ocult que ningú no coneixia més que nosaltres, aquí.

El director del MoMA venia a Mallorca, visitava Miró, venia a la Pelaires... Miró ens deia: «hauríem de fer una exposició de Calder», el qual aleshores no havia exposat mai a Espanya. Agafava el telèfon i, efectivament, al cap de poc, fèiem una exposició de Calder, que generava expectació i una gran moguda... És clar, quan n'has fet deu, d'exposicions d'aquestes, ja no és Miró qui t'impulsa, sinó que ets tu mateix que t'ho vas muntant. Ara bé: t'ho vas muntant perquè, a Joan Miró el respecten molt i, si tu hi tens relació, et tracten millor.

MoMa

A poc a poc, anàreu fent-vos un prestigi.

Sí, però gràcies a Miró, que quan deia blanc, tothom repetia blanc, i quan deia negre, tothom repetia negre.

Personalment era brillant en el dia a dia, o sobretot ho era quan pintava?

Miró només va ser brillant quan pintava... Ara bé: quan pintava, era més que brillant. Quan feia feina, es transformava del tot. El veies, a ca seva, amb espadenyes: i de mite, res de res. Ara: després baixava al taller i s'engrandia.

Quan ens va fer la Sèrie Mallorca, anàrem al seu taller perquè ens volia mostrar com feia la primera planxa. Era un tipus de gravat que consistia a omplir la planxa amb un vernís negre que, a l'hora de gravar, havia de llevar-se, així quan es feia la impressió quedava el que havies fet i el vernís tapava tota la resta. Amb un petit utensili que va trobar pel taller, ell va començar a rascar el vernís, ras, ras, ras, i de cop –és una imatge que m'ha quedat gravada–, es va tornar enorme, enorme, per l'energia que desprenia, la potència, la cara d'intensitat que posava. Era un monstre. Un altre

Moore

dia el vaig anar a felicitar pel seu aniversari. Em va dir que pujàs a l'estudi per parlar de feina –no anava de copetes d'aniversari, volia parlar de feina, només... Era al taller de Son Boter, on jo anava cada setmana, i em va mostrar els projectes d'escultures, de pintures, amb teles de quatre metres, amb els quals estava fent feina. El record que es movia, pujava, baixava, tornava a pujar. Al cap d'una hora, em vaig preocupar. «Joan», li vaig dir, «no et canses de fer tanta feina?» I ell em va agafar del braç i em va dir: «No, Pep. És que he de fer molta feina ara perquè quan sigui gran no en podré fer». Aquell dia feia vuitanta anys.

Un portent de la naturalesa.

A tot el que fèiem amb ell –cartells, catàlegs, etc.–, sempre hi posava la mà. A la darrera exposició que férem, ell ja estava un poc fotut: l'havien operat de cataractes i se sentia vell. Per al cartell que vaig fer per l'exposició, vaig imprimir la seva firma amb uns colors i vaig deixar tota la resta era blanc. L'hi vaig dur a mostrar, s'ho va mirar... I va dir: «està un poc buit, tot això. Deixa-m'ho, deixa-m'ho...» I, a la seva manera, tal com creia que s'havia de fer, va refer el cartell. És clar, nosaltres haguérem de tirar

tot el que teníem a punt i refer-ho. Però era igual. L'important és que ell va voler fer-ho tot a la seva manera fins al darrer moment.

No ho podia evitar. Havia de deixar l'empremta per tot allà on passava.

Sí. A pesar de si mateix, a vegades.

La llista d'artistes que exposaren a la galeria gràcies a Miró és llarga...

Els primers cinc o sis anys, gairebé tots. Henry Moore, que era un home amb molta potència, Chillida, Tàpies...

Vós que heu conegut tants artistes potents, diríeu que tots tenen en comú qualche virtut específica?

Jo crec que la llibertat de no pensar en una cosa comercial, de si agradarà o no agradarà. També tots estaven obsessionats amb la idea de fer feina. És el que deia Picasso: "jo no tenc inspiració, tenc transpiració". Com que el món de l'art ha canviat, també ha canviat la motivació de per què un és artista.

Encara que continua havent-hi artistes que es pensen a ells mateixos com «jo contra tot», la cosa crematística avui és fonamental. Aleshores, tenir un estudi no valia gran cosa, res no valia gran cosa, en realitat; avui, en canvi, tot és car, tenir un estudi és car, pagar la llum és car, i això fa que molts artistes pensin més en la dimensió comercial de la seva obra del que hi pensaven abans.

Avui el mercat determina més l'estètica que no en el passat?

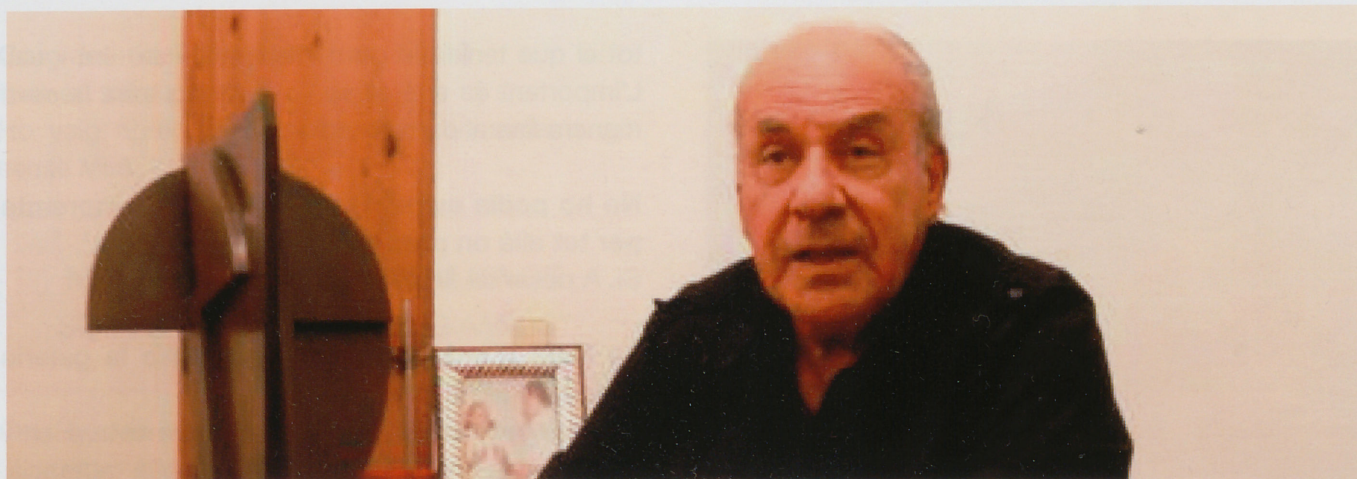
No. En el cas dels grans, no.

I qui són els grans? Quins són els Miró i els Moore d'avui en dia?

N'hi ha molts. D'espanyol, cap. Però entre els estrangers, hi ha Jeff Koons, Cy Twombly...

Voleu dir que un Koons és tan bo com un Miró o un Moore?!?

És que són diferents, l'època és una altra. Koons participa plenament de la cultura de l'espectacle. Tot, tot és diferent. Un galerista ha de ser com una serp, cada any ha de mudar de pell perquè s'ha d'avançar als gustos de la gent. Quan fas una

---

TRAVESSAR LES FRONTERES ÉS IMPORTANT I MOLT DIFÍCIL

---

nova exposició, sempre reps la mateixa resposta, inicialment: m'agradava més allò que feieu abans. Tot el que és nou desconcerta a la gent, perquè l'obliga a adaptar-se a un nou llenguatge i a un nou abecedari. Nosaltres ens tiram a la piscina cada tres mesos. Per això es tracta de tenir una certa fusta per veure què serà allò nou i allò bo d'aquí a un temps. Per això és un mèrit haver-la anat encertant durant més de quaranta anys.

Encertar-la és més una qüestió d'instint que de formació i de coneixement?

És que els coneixements, quan entres a un món desconegut, no et serveixen de gran cosa. Hi ha la intuïció, sí, i la valentia. El coneixement només serveix fins a un cert punt. Necessites tenir una base cultural sòlida, sí, però també hi ha d'haver una mescla de sensibilitat, d'intuïció... Però no ho sé explicar, ja m'agradaria. El meu fill, en Fede, que ha sortit un galerista collonut, va estar dos anys a Oxford, dos anys més a Christie's, dos anys més a una galeria de París..., i això li ha donat una bona formació i també una gran informació. Però davant d'una cosa innovadora, tot això et serveix de poc o de res, si no tens olfacte.

Heu dit que, de petit, en «Xam» us feia classes de dibuix. Entre finals dels seixanta i principis dels setanta, «Xam» va ser un dels enemics oficials del nou art.

Sí. I em feia crítiques destructives. Però jo no tenia cap problema: les crítiques que m'interessaven eren les de Madrid, les de Barcelona... Això d'aquí era molt d'estar per casa, i no m'afectava gens.

Com a negoci, la galeria va arrencar bé?

No. Durant els primers deu anys no veníem res, vivíem gràcies a allò que donaven els altres negocis.

Havia d'escoltar, a més, les típiques frases: «això ho fa un al·lot», o “comunisme organitzat”, o “tot això és una presa de pèl”... Nosaltres sempre anàvem combinant els grans noms amb autors que començaven i també amb artistes d'aquí.

Amb els artistes de la Nova Plàstica no hi tenguéreu mai gaire relació.

Crec que el que feien estava bé com a protesta, no tant com a valor fonamental artístic. Era molt d'aquí, era molt poc internacional. Travessar les fronteres és important i molt difícil.

La condició d'internacional sol ser molt relativa. No hi ha un art més local que el nord-americà, però com que els EUA irradien arreu del món, és clar, allò és internacional; en tot cas, el mèrit potser no és tant dels artistes com del país.

És clar. I això et demostra com d'important és que els països siguin capaços de promoure els seus artistes, una cosa que aquí mai no hem sabut fer. I aquí tornam al tema de les ajudes i del recolzament de la societat civil i dels governs. Qui va crear la generació dels Rothko, Pollock i companyia?

Diuen que la CIA...

Idò sí! Això no se sap gaire, però va ser el govern, a través de la CIA. Perquè vegis el poc poder que

Tate Modern Londres

hem tengut a Espanya, fixa't que, de tots els artistes espanyols famosos, no n'hi ha hagut cap que hagi sortit d'Espanya: Juan Gris, Picasso, Miró, Chillida, Tàpies... Tots han sortit de París, o de Londres...

ELS ESTRANGERS SEMPRE HAN ESTAT UNA FONT D'INGRESSOS FONAMENTAL

Com a plataforma de llançament, Espanya no és res.

Ni més ni manco: res. Sempre ha faltat aquesta cosa cultural de la societat civil, perquè els americans, a més del que pogué fer la CIA, tots acabaren col·laborant per donar sortida als Rothko i companyia.

Aquí, en canvi, basta que vagis al Parc de la Mar, un parc d'escultures on la majoria estan destrossades i les altres són una merda. Sempre ha estat una cosa pobra, la cultura, aquí, i s'ha fet sense convicció. Tots els presidents francesos han deixat una empremta cultural com a símbol de la seva feina. Aquí, res, zero. Ara: no tota la culpa és dels polítics. La societat, els ciutadans, també en tenen, de culpa.

Diríeu que ha canviat la vostra manera de veure i aproximar-vos a l'art en aquests quaranta-cinc anys?

El que ha canviat molt és la meva manera de relacionar-me amb la gent a través de l'art. Abans era molt més proselitista: si m'agradava una cosa, intentava que els altres la descobrissin, que també els agradàs.

Ara ja m'és igual: si els agrada, bé, i si no, també. Econòmicament, passam més pena, però el que no podem fer mai és adaptar-nos a allò que la gent li agrada o li deixa d'agradar. Hem de seguir la nostra línia, i ja està.

Fa uns anys vaig entrevistar Chris Dercon, el director de la Tate Modern de Londres, i em va dir que la principal virtut que reclamava a una obra d'art era que el sorprengués. Hi estaríeu d'acord?

Sí. Jo també vull que em sorprengui, no necessit que em faci res més. El nostre problema és que arribam a veure tantes obres que, a partir d'un determinat moment, ja res no ens sorprèn. Tornem a Jeff Koons. En tenc les meves reserves, però ostres!, ostres!, ostres!...

Em sorprèn que el citeu elogiosament!

És que és un tíó que no deixa de sorprendre'm! M'agradaria fer una exposició d'obra seva. La gent es riuria de nosaltres, això sí.

Bé, tot seria que diguéssiu la morterada de doblers que es paga per les seves obres i es posarien seriosos tot d'una.

Això és ben vera!

Com han anat canviant els clients de la galeria Pelaires al llarg de la seva història? Els estrangers sempre han estat una font fonamental d'ingressos?

Els estrangers sempre han estat una font d'ingressos fonamental, sí. Una galeria, quina classe de clients té? Té el client a qui li agrada l'art contemporani i en compra obres. També té el client que vol un

Louvre

cert prestigi perquè és un ignorant i compra obres d'art perquè li donin una pàtina de cultura i de modernitat. I també n'hi ha una tercera, de classe: l'inversor que vol posar doblers en alguna cosa segura i que tant si li agrada com si no li agrada, compra una obra per fer-hi negoci. Hi ha un cert personatge mallorquí a qui vaig vendre fa uns anys una peça important, de molt valor –un Miró–. Érem a ca seva, on jo li havia duit l'obra. Ell em va preparar el xec, jo vaig anar a desembalar la peça i ell em va dir: «no, no, no importa». «Què vols dir... que no importa? No vols que te la mostri?» «No», va dir ell, «és que m'han dit que ho compràs perquè tenia molt de valor i l'he comprada». Dins meu, vaig sentir un esquinçament. A mi això em desmunta molt, fins i tot em fa plorera, perquè em fa pensar si tota la feïnada que hem fet no ha servit de res...

Avui hi ha molta més gent que abans que s'acosta a l'art només per fer negoci?

Tots els que compren art pensen, ni que sigui inconscientment, que faran un bon negoci. Fins i tot el que compra l'art només per la passió per l'art pensa que està fent un bon negoci. Però això és igual: el que compta és una altra cosa. Veure que tots o gairebé tots els artistes del museu d'art contemporani de la Fundació March, de Palma, que és d'una qualitat extraordinària, han passat per la galeria Pelaires, això dona una satisfacció enorme. I això és el que compta. Aquestes són les satisfaccions que ens ajuden a tirar endavant. Ara

bé: les satisfaccions són petites i els maldecaps són grans.

De quina manera estau notant la crisi?

D'una manera total. No venem. Si no fos pels estrangers i si no fos també que ens movem molt per fora... Això és un tigre que costa molt de mantenir. Respecte de fa deu anys, les vendes han caigut un noranta per cent. En art, hi ha hagut una bombolla semblant a la urbanística. De fet, estan totalment connectades. Perquè l'art només es compra quan hi ha un excedent de doblers. Hem viscut un miratge, res no era real, i, amb l'esclat de la bombolla urbanística, els nostres clients han desaparegut. Pareixia que el món cultural havia pujat, que s'havia consolidat, que la cultura i l'art interessaven a la gent, però era tot mentida. Darrere no hi havia res. A la política, només li interessa la cultura perquè hi ha inauguracions i s'hi pot fer fotos. L'art de veres és aquell que està dins el taller. Una vegada que surt defora, és mercaderia. I, si la mercaderia no interessa, l'art se'n ressent. És clar que, si ho penses bé, arribes a la conclusió que, com que tot està fet una merda, per què la cultura hauria d'estar millor?

Els galeristes dels EUA, Anglaterra o França no pateixen les conseqüències de la crisi?

Sí. Però ells tenen una crisi quan estan a cent i nosaltres tenim una crisi quan estem a vint. Resultat: ells han quedat a cinquanta i nosaltres a zero. I això

Museo del Prado

depèn, bàsicament, del que s'inculca als nins entre els zero i els tres anys. Si a tu no t'eduquen de petit a favor de la cultura, mai no l'apreciaràs. I això no s'arregla als quaranta o cinquanta anys.

És com aquesta gent que diu que no li agrada la música: no els agrada perquè no n'han escoltada mai. Mira quants de museus hi ha a Alemanya i mira quants n'hi ha, a Espanya. Només tenim el Reina Sofía i pareix que tenim tot lo món; també tenim el Prado, però sovint pareix que ni existeix...

No pareix que hi vegeu solució.

Jo crec que no n'hi ha, perquè s'hauria de canviar tant la societat, que no pareix possible. Nosaltres, a la galeria, estam fent feina només en somnis: ara duim n'Amparo Sard a Londres, sí, però no pensam en termes econòmics...

Bé que és un negoci, però, hi deveu haver d'anar tirant. Quanta gent sou, aquí, fent feina? Podeu resistir?

Som quatre o cinc, i podem resistir, de moment, sí, però amb moltes penúries. És molt difícil. Actualment, el setanta per cent de la feina diària, de picar pedra, la fa en Fede, el meu fill. Jo ja no estic, físicament, per anar a Londres, o a Nova York, o on sigui. La nostra meta, avui, és subsistir. No tancar. De totes formes, a pesar de tot aquest pessimisme que jo ara t'estic transmetent, amb una petita cosa em basta perquè la il·lusió em rebroti.

De vegades fa la impressió que l'art de les darreres cinc dècades, o posem del darrer segle, ha viscut una carrera frenètica contra ell mateix per sempre fer coses noves i que això, en aquests moments, l'ha deixat exhaust i que no sap cap on tirar.

És una falsa impressió. Des d'Altamira fins avui mateix, sempre hi ha hagut un artista que ha fet una cosa diferent, especial. Ja fos en períodes de crisi o de bonança o del que sigui: sempre hi ha un homenet que a qualche lloc fa una obra superinteressant. Això és inherent a la naturalesa humana.

Estaríeu d'acord amb la idea –apuntada per alguns experts– que el noranta per cent de l'art contemporani no val res?

Hi estic d'acord, sí. Però és que el deu per cent és molt gros. Molt gros.

N'hi ha tant, d'art contemporani. Però és que això és igual: perquè hi hagi un individu molt bo, n'hi ha d'haver cent mil de dolents. I el que és bo sempre acaba sortint. El gran problema és que avui en dia, en art, sobretot triomfa el que és fàcil.

Quina exposició us hauria agradat fer i no vàreu poder?

Una de Picasso. Miró em va donar una carta per ell i, quan jo estava a punt de partir a veure'l, es va posar malalt i al cap de poc es va morir.

REFLEXIONS I EXPERIÈNCIES ENTORN DE LA CLASSE DE RELIGIÓ A L'ESCOLA PÚBLICA

Urko Cuevas Gómez

A les portes del meu desè aniversari com a professor de Religió puc dir amb fermesa que he trobat la meva vocació professional. Ensenyar, i a més fer-ho d'una matèria que t'apassiona, és una cosa que potser no és a l'abast de tothom. Però a més, des d'aquesta matèria, se m'ofereix la possibilitat no només d'ensenyar, sinó també d'educar, la qual cosa va molt més enllà d'una pura transmissió de coneixements: és oferir valors, costums i formes d'actuar davant les circumstàncies de la vida. I això, al meu parer, és un privilegi.

ENSENYAR, I A MÉS FER-HO D'UNA MATÈRIA QUE T'APASSIONA, ÉS UNA COSA QUE POTSER NO ÉS A L'ABAST DE TOTHOM

Analitzar la situació de l'assignatura de Religió a l'ensenyament públic al l'any 2014 és complex. D'una banda per les dificultats que tots els docents ens trobam en el nostre dia a dia i que ens dificulten d'una manera o altra poder desenvolupar la nostra tasca tal i com voldríem: canvis constants en el sistema educatiu, augment de ràtios i d'hores lectives, desmotivació generalitzada de l'alumnat... i d'una altra, a més a més, sofrim una dificultat afegida: els prejudicis i menyspreus que envolten aquesta assignatura. A hores d'ara encara hi ha moltíssima gent que creu que a la classe de Religió dins l'escola pública els i les alumnes aprenen les oracions de memòria i resen a l'aula, com si es tractés d'una catequesi escolar que pretén cridar a la conversió catòlica dels i les alumnes. No deixa de ser menys cert, però, que aquests prejudicis es fonamenten en l'etapa del nacionalcatolicisme, quan el Catecisme de la Doctrina Cristiana era el «llibre de text» de la matèria, encara que això araja dista molt de la realitat.

Religió a l'escola?

Despropòsits de l'adoctrinament infantil

La pregunta que ens hauríem de fer és: continua essent adequat i viable aquest model catequètic a l'escola pública del segle XXI? Personalment crec que no. Al llarg d'aquests anys he descobert que moltíssims d'alumnes assisteixen a aquesta assignatura perquè volen donar un significat a qüestions que moltes de vegades no es tracten d'una manera més acurada (o fins i tot no es tracten) a altres matèries. L'assignatura de religió es presenta per molts com el marc idíl·lic on reflexionar sobre qüestions relacionades amb el sentit de la seva vida: per què i per a què visc, d'on vénc i cap a on vull anar. Cerquen, moltíssimes vegades sense adonar-se'n, el significat, valor, orientació i finalitat de la seva existència. Reconeixen que volen saber més sobre el model de vida que propugna el cristianisme (perquè són conscients de la seva presència dins el context social que els envolta i la importància que per a molts de milions de persones hi té), però també cerquen saber més d'altres cultures i/o tradicions religioses, i no només per analitzar la possibilitat

que aquestes puguin adaptar-se més a la seva forma de pensar i veure el món, sinó també perquè en aquest món globalitzat cada dia més senten la necessitat de conèixer la pluralitat de cultures i/o tradicions religioses que conviuen al seu entorn. El jovent que assisteix a les nostres classes és molt heterogeni i les vivències personals molt dispers, la qual cosa suposa que les seves visions de la realitat també siguin moltes de vegades fins i tot contràries (cosa que no implica un impediment, és clar).

ES TRACTA QUE L'ALUMNAT COMPREGUI I ACCEPTI L'EXISTÈNCIA D'UNA DIMENSIÓ ESPIRITUAL A L'HOME

Com començar? És complicat. Parlar als joves de tretze o catorze anys de conceptes "abstractes" és complex (però no impossible). Crec que la primera passa consisteix a mostrar a l'alumnat que la religió forma part inherent de l'home des que aquest "té ús de raó". Es tracta que l'alumnat compregui i accepti l'existència d'una dimensió espiritual a l'home. Totes les cultures, antigues i modernes, s'han demanat pel mateix que ells:

el sentit de la vida, donant, la gran majoria, un significat "espiritual" a aquestes qüestions i proposant un camí de vida per poder assolir la plenitud que es pretén aconseguir (plenitud entesa de moltes i diverses formes al llarg de la història).

Així, mostrar-los que des de la prehistòria els homes ens qüestionam sobre l'existència i intentam donar-hi una resposta significativa. Innumerables restes arqueològiques són testimoni que ja des del Paleolític a l'home primitiu li afectava profundament el misteri de la vida i de la mort. La creença en la dependència de les forces naturals, en l'existència de «qualque cosa superior» com a font de vida i en la vida en el més enllà són elements «espirituals» presents ja a l'Homo sapiens. A partir d'aquest moment, i fins al dia d'avui, cada societat o cultura ha tingut present aquest vessant espiritual de l'home i ha volgut interpretar i donar una resposta a aquestes inquietuds existencials, que no sempre impliquen acceptar els postulats ja presents des de l'home primitiu.

Així, el que es pretén aconseguir amb aquesta primera passa és que l'alumne s'interrogui

sobre la seva dimensió espiritual (tal i com es fa des del Paleolític), i sigui capaç de començar a construir una possible resposta que el satisfaci.

La segona passa potser sigui mostrar a l'alumnat quina «resposta religiosa» han donat les més importants (o més conegudes) societats o cultures que s'han anat desenvolupant al llarg de la història de la humanitat, partint de Mesopotàmia, bressol de la civilització, i passant per èpoques o llocs tan diversos que mostren que la qüestió religiosa s'hi ha configurat com un aspecte molt important: l'antic Egipte, la Grècia clàssica, la Roma imperial, les tradicions hindús o xineses, les cultures precolombines o les nombroses religions tradicionals africanes són alguns dels exemples que solc emprar a les meves classes. Potser el més important no sigui que els alumnes recordin de memòria conceptes que, com he dit abans moltes vegades són complexos, sinó que vegin com la religió s'ha configurat dins aquestes cultures o tradicions per donar respostes a les seves inquietuds existencials, i com moltes de les seves creences, tradicions o ritus serviran de base en la configuració de moltes respostes religioses posteriors.

La tercera passa consistiria a presentar quines són les principals i actuals postures religioses al món i com es configura cadascuna perquè l'alumnat conegui, analitzi i toleri la pluralitat d'opcions existents: religions monoteistes hereves d'Abraham (judaisme, cristianisme —amb les seves principals variants— i islam), religions politeistes (hinduisme o xintoisme), religions no teistes (budisme,

jainisme, taoisme o confucianisme) i, finalment, postures atees (agafant com a punt de partida l'humanisme de l'Edat Moderna i arribant fins a Nietzsche). Seria el que popularment es coneix com l'elaboració d'un comparador de religions, encara que no es tracta de fer grans tractats de teologia o espiritualitat de cada opció (tanmateix avui en dia els alumnes tenen prou recursos tecnològics per poder accedir a més informació si hi estan interessats), sinó de mostrar-los què suposa per a una persona actual esser jueu, cristià, musulmà, hinduista, budista o ateu i com enfronten el seu dia a dia tot atenent la «plenitud» de vida a la qual pretenen arribar. I sempre des del respecte.

EL CATOLICISME ROMAN DINS LES ARRELS SOCIALS I CULTURALS DEL NOSTRE PAÍS

És cert que dins d'aquesta presentació d'opcions a l'aula s'aprofundeix més en el cristianisme, encara que la seva justificació és doble: no podem oblidar que l'assignatura es diu Religió i Moral Catòlica i, per tant, cal donar acompliment a l'opció escollida pels pares i mares; però a més a més, no podem obviar que aquesta religió, i més concretament el catolicisme, roman dins les arrels socials i culturals del nostre país, i que, per tant, es configura com un espai per poder comprendre millor com i per què som qui i com som com a poble i com a persona. Així, introduir-nos en la Bíblia, en la

figura de Jesús de Natzaret o en l'esdevenir de l'Església al llarg dels seus vint segles d'història, esdevé peça fonamental per a comprendre narracions literàries o poètiques i d'altres expressions artístiques (pintura, arquitectura, teatre o música) o tradicions culturals amb les quals ens trobam o trobarem en el nostre dia a dia.

Sens dubte, l'evolució de les noves tecnologies ha portat un punt d'inflexió a la nostra societat i, per tant, també al sistema educatiu i la pedagogia docent, i la classe de religió no pot quedar al marge d'aquesta realitat. No oblidem que el món digital és una de les vuit competències bàsiques que els nostres alumnes haurien d'adquirir. Per aquest motiu vaig decidir posar en marxa dues iniciatives:

- Un blog de l'assignatura obert a tot el públic on es penja material quinzenalment amb temàtica molt diversa: curiositats del món i d'Internet, reflexions, recursos pedagògics, religions, valors... Al llarg dels seus set anys de funcionament ens han visitat ja més de 21.000 persones, de llocs tan llunyans com els EUA, Rússia, Xina o Corea del Sud per consultar qualsevol dels més de 650 articles que conté a dia d'avui.

- Un blog per a cada curs, on es va penjant el material de l'assignatura que es tracta a l'aula. Allà els alumnes troben els dossiers dels temes (els quals poden descarregar-se en format PDF), materials d'aprofundiment (lectures complementàries, recursos audiovisuals...) i les activitats pertinents d'obligat lliurament. Com que es tracta d'un blog, els alumnes poden interactuar en les diverses

entrades, la qual cosa possibilita un enriquitment col·lectiu per les aportacions que es fan. Aquests blocs d'aula són d'accés restringit, ja que d'aquesta manera es pot fer un control més exhaustiu de l'ús que fan els alumnes del sistema i evitam també intrusions molestes de terceres persones.

L'acollida d'aquesta iniciativa digital per part de l'alumnat ha estat molt satisfactòria, ja que, a més de poder accedir al material de l'assignatura des de qualsevol dispositiu amb Internet i en qualsevol moment, hom els facilita poder anar seguint l'assignatura al seu ritme o posar-se al dia del que feim a l'aula en cas de faltar a classe.

El fet de disposar de pissarra digital a la majoria d'aules ha permès que fins i tot a classe emprem el blog d'aula com a «llibre de text», cosa que, ens agradi o no, resulta un element atractiu per a l'alumnat (i fins i tot no revulsiu, pel fet d'estalviar-se la compra d'un llibre de text més). Encara que, no ens enganem, aquesta tècnica didàctica comporta invertir molt de temps i, a més a més, sempre tenir una segona opció de feina per a l'aula per si fallassin els elements tecnològics (i això sol ésser bastant freqüent avui per avui).

Un altre aspecte clau d'aquesta assignatura, a més del més purament «conceptual», és la part d'educació en valors. Totes les religions i cultures tenen unes normes, unes actituds i uns valors que els defineixen, però a més, la gran majoria de religions comparteixen uns valors universals (recollits a la Declaració Universal dels Drets Humans, (DUDH)

SANT FRANCESC

*UN DELS MONUMENTS MÉS
EXTRAORDINARIS DE PALMA*

*UNO DE LOS MONUMENTOS MÁS
EXTRAORDINARIOS DE PALMA*

*ONE OF THE MOST EXTRAORDINARY
MONUMENTS IN PALMA*

*EINES DERAUBERGEWÖHNLICHSTEN
MONUMENTE VON PALMA*

RUTA
FRANCISCANA
MALLORCA

Convent de Sant Francesc
Convent de La Porciúncula
Santuari de Cura

OBERT 10:00 - 18:00
DIUMENGES TANCAT

que tenen com a objectiu la construcció d'un món millor, abandonant l'arcaica sentència de l'«ull per ull» per un, al meu entendre, «estimau-vos els uns als altres tal i com jo us he estimat». I aquí crec que l'objectiu, sense haver d'amagar o negar la nostra condició de catòlics (ja que per nosaltres és una opció nascuda des de la llibertat i la convicció i ens comporta un camí de plenitud), és parlar des del respecte, la tolerància i la comprensió (no oblidem que parlem de la classe de Religió Catòlica a l'escola pública, i per tant no d'una escola concertada amb un ideari pròpiament catòlic, per la qual cosa, com ja he mencionat abans, no podem «condemnar» o menysprear l'heterogeneïtat de creences de l'alumnat que assisteix a les nostres classes). Els límits venen marcats per la DUDH.

UNA BONA EINA QUE M'AGRADA EMPRAR PER A L'AULA SÓN ELS RECURSOS AUDIOVISUALS

La discriminació cap a la dona i la violència de gènere, el *bullying* i el *ciberbullying*, el racisme i la xenofòbia, la pena de mort o el tràfic i la tracta de persones, per posar alguns exemples, són temes que interessin als alumnes i que es converteixen en la porta d'accés perquè aquests es qüestionin sobre el que està bé i el que no i siguin capaços de donar una resposta meditada i raonada a la vegada que els ajudi a anar

construint la seva pròpia escala de valors. Com a professor de Religió Catòlica els presento i defenso el posicionament que l'Església adopta davant els conflictes morals més rellevants o d'actualitat, però no imposo ni jutjo (agafant les paraules del nostre papa Francesc: «qui som jo per a jutjar?»).

Una bona eina que m'agrada emprar per a l'aula són els recursos audiovisuals. Una pel·lícula, o fragments d'aquesta, un curtmetratge, una cançó o simplement una presentació es converteixen moltes vegades en la porta o l'element engrescador per accedir a temes que volem tractar a classe. Així, per exemple, la pel·lícula *Avatar* pot convertir-se en la porta d'accés per parlar sobre la dimensió espiritual de «l'home» (també els *Na'vi* són éssers espirituals!), de les característiques bàsiques de les religions primitives (moltes d'elles presents a la pel·lícula) o de multitud de valors universals (l'ecologia, l'amor, el respecte, l'esperança, la compassió, la cooperació...). Evidentment no es tracta de veure una pel·lícula perquè sí, i se suposa per tant que prèviament es realitza una contextualització del tema i una justificació del perquè d'aquell recurs, i posteriorment una fitxa de treball que serveixi a l'alumnat per reflexionar sobre el que es pretén. *El noi del pijama de ratlles* per endinsar-nos dins el judaisme i l'Holocaust, *En busca de felicitat* per a parlar del sentit de la vida, o escenes de *La Pasió de Crist* per parlar del messianisme de Crist, són d'altres exemples didàctics que solen tenir bona acollida. El mateix succeeix amb la música: una cançó com *Rap*

L'EDUCACIÓ HA D'ANAR DE L'AULA A LA VIDA

contra el racisme permet obrir un debat a l'aula en el qual sorgeixen molts de temes actuals: racisme, emigració/immigració, explotació, discriminació... Estic convençut que l'educació ha d'anar de l'aula a la vida i, per tant, un altre aspecte que considero imprescindible dins la matèria són les activitats complementàries i extraescolars: parlar als joves del que és la vida eremítica a una classe és molt complicat: només apropant-nos a la solitud i el silenci que es viu, per exemple, a l'ermita de la Santíssima Trinitat de Valldemossa, pot captar-se l'essència d'aquesta manera de consagrar-se a Déu; el mateix passa amb l'art religiós: una visita al Museu Bíblic, a la Biblioteca Diocesana, al Museu Diocesà i a la Seu, recorrent el call jueu és indispensable si volem mostrar a l'alumnat part del nostre llegat cultural, artístic i religiós. Aprofitar fites com l'Any Sant Xacobeo per fer un tros del camí de Sant Jaume per entendre què significa peregrinar, o el 400 aniversari de la mort d'El Greco per visitar Toledo (la ciutat de les tres cultures: jueva, cristiana i musulmana) o participar en un taller fotogràfic de valors poden convertir-se en opcions enriquidores, no només pel vessant educatiu, sinó també perquè normalment es

converteixen en un marc perfecte per conèixer els alumnes en un altre àmbit distint al purament escolar i, alhora, per tal que ells et coneguin a tu un poc més. En conclusió, la suma de tots aquests elements pretén finalment oferir un espai i un camí de reflexió en el qual l'alumnat sigui capaç de reconèixer, valorar i tolerar que l'home posseeix una dimensió espiritual que té com a objectiu la recerca d'una plenitud existencial i que aquesta és cercada de moltes diverses formes.

LA CLASSE DE RELIGIÓ HA DE SER UNA DISCIPLINA ESCOLAR QUE AVALUÏ NO LA FE PERSONAL DE CADASCÚ, SINÓ ELS CONEIXEMENTS ADQUIRITS DELS TEMES TRACTATS

Alhora, que l'aprofundiment en l'estudi del cristianisme és indispensable per a poder entendre d'una manera integral la nostra cultura, però també perquè és «font i inspiració de vida» per a milions de persones, igual que d'altres religions també ho són; es pretén que entenguin que totes les religions compartim uns valors universals i que es fa necessari arribar a uns «acords o normes» per poder viure en societat, partint de la DUDH i tenint com a horitzó, al qual hauríem d'arribar, el que per mi és el gran manament: «estimau-vos els uns als altres tal i com jo us he estimat» (Jn 13, 34). Segurament molts pensaran que aquest sistema pedagògic s'allunya dels propòsits que creuen que hauria de tenir la classe de Religió, encara que jo personalment en discrepo. La classe de Religió ha de ser una disciplina escolar, com d'altres, que té l'escola com a espai de relació acadèmica i pedagògica, adreçada a creients i no creients que pretenen endinsar-se o aprofundir en el coneixement de l'Evangelí (tant el vessant espiritual com l'humà), però també dins d'altres religions i que avaluï no la fe personal de cadascú, sinó els coneixements adquirits dels temes tractats.

LA CULTURA POPULAR A DEBAT O CULTURA POPULAR A MALLORCA

El debat sobre la cultura popular o tradicional és recurrent i permanent, necessita actualitzar-se i ser analitzat amb cura, precisament perquè afecta l'essència i les manifestacions del poble. L'estat d'aquesta expressió requereix un diàleg constant i imprescindible, perquè forma part de l'ànima de tota societat. Amb l'amenaça de la cultura global i l'ús sistemàtic de les noves tecnologies, la tendència general sembla encaminada a la uniformització, l'estandarització i la banalització cultural. Tanmateix, sabem que no és exactament així, perquè tota societat genera mecanismes de defensa davant allò que considera amenaces i al mateix temps integra elements d'altres cultures, i té una capacitat extraordinària per convertir aquestes en pròpies. La preocupació és permanent, entre els experts i els dinamitzadors, i totes les cultures mantenen activats *els observatoris* amb la finalitat de polsar la realitat i d'aquesta manera vetlar per la salut pública de les identitats i les seves expressions. Fa alguna mesada l'entitat Cultura i País organitzà una sèrie d'encontres de discussió sobre diferents aspectes essencials relacionats amb la cultura, un dels quals tractà sobre l'estat de la cultura popular

a Mallorca. Arran de l'interès que provocà aquella taula rodona, considerarem que podria tenir un cert interès la publicació d'aquelles aportacions i així ho proposarem als animadors de l'acte. Finalment, el dossier que publicam presenta dues d'aquelles intervencions, concretament les de Felip Munar ("Sobre cultura, així, sense adjectius") i de Catalina Valriu ("Cultura popular tradicional, apunts per una reflexió"). Per completar aquest plec hem convidat també a col·laborar Antoni Bibiloni, activista de la cultura tradicional, fundador del Centre de Cultura Tradicional a Alcúdia, el qual ens aporta una mirada que enriqueix i completa clarament el nostre propòsit, amb un article titular "Rodant a la sínia de la cultura popular". Amb aquests textos el lector podrà fer un tast sobre una temàtica viva, una pràctica que cada cop apareix com a més participativa i que s'enriqueix permanentment amb novetats. La cultura popular o tradicional no és una peça arqueològica, una cultura rígida i feta al marge de la història, sinó que és un fenomen viu, en transformació permanent i enriquida de forma constant i sistemàtica per la resta de manifestacions culturals i socials

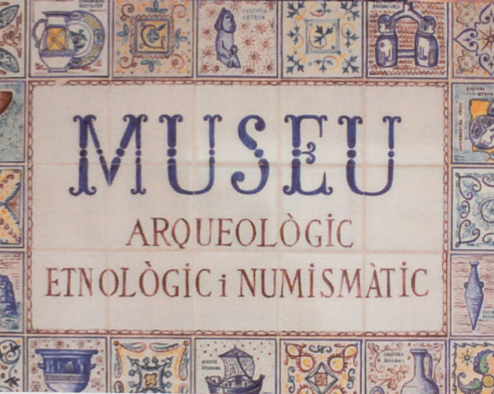
LA PORCIÚNCULA

"L'ESGLÉSIA DE CRISTALL"
UNA MOSTRA DE LA HISTÒRIA DE MALLORCA

"THE GLASS CHURCH"
AN EXHIBITION ON MAJORCA'S HISTORY

"LA IGLESIA DE CRISTAL"
UNA MUESTRA DE LA HISTORIA
DE MALLORCA

"DIE GLASKIRCHE"
EINE AUSSTELLUNG DER
MALLORQUINISCHEN GESCHICHTE

RUTA
FRANCISCANA
MALLORCA

Convent de Sant Francesc
Convent de La Porciúncula
Santuari de Cura

OBERT 10:00 - 18:00

DIUMENGES 10:00 - 14:00

CONVENT DE LA PORCIÚNCULA · FRANCISCANS T.O.R. · Avinguda Fra Joan Llabrés, 1 (Arenal)

SOBRE CULTURA, AIXÍ, SENSE ADJECTIUS

Felip Munar i Munar

Podríem dir-ne cultura popular o tradicional, però tanmateix, cultura. I hem de concloure que en els plans d'estudis dels ensenyaments obligatoris no s'hi recull, ni de bon tros, el que la Llei 1/2002, de 19 de març, de cultura popular i tradicional, encomana: «L'administració educativa ha de preveure en els currículums dels diferents nivells, etapes, cicles, graus i modalitats del sistema educatiu, el coneixements de la cultura popular i tradicional, pròpia de cada localitat i general de cada una de les Illes Balears. Així mateix, ha de promoure, entre els alumnes, la participació activa en la comprensió, la conservació i la difusió de la cultura popular i tradicional» (article 6). Estic ben segur que els responsables actuals d'educació no saben si existeix aquesta llei.

I tanmateix, tot és qüestió de voluntat –de la bona– a l'hora de dur endavant propostes engrescadores i que estalvonarien el sistema educatiu en positiu, i no com sembla que es fa ara, posant-hi pals, entrebancs, crispació i rebuig. Idò mirau, jo crec que si formàssim part d'un col·lectiu que té ben perfilat el seu horitzó, que sabés distingir ben a les clares allò que forma part de la cultura estàndard, acadèmica, fixada, d'aquella altra cultura complementària que

és viva, dinàmica, crítica, no estàndard, segurament a la nostra terra tenim l'adob més efectiu per tal de dur-ho a terme.

LA CULTURA POPULAR HA ESDEVINGUT UN CUL-DE-SAC

Però no és així, perquè ens movem entre la indecisió de la cultura nacional establerta, i quan dic nacional, en molts d'indrets d'aquesta terra nostra, no entendran el mateix concepte que potser aquí heu copsat normalment. La cultura popular ha esdevingut un cul-de-sac on col·locam tot allò que sembla que pot fer ombra a l'alta cultura, a l'acadèmica, a la de bon de veres; i és clar, llavors sorgeixen aquells ciutadans que diuen que els símbols no donen per menjar, que no val la pena fer cap tipus de batalla per això; evidentment es refereixen a uns símbols concrets, no a tots

Em deia un ciutadà alemany que resideix a Mallorca aquestes paraules: «Yo no sé qué más queréis: yo

me he integrado en la isla, hablo el castellano, que es la lengua de *España*, me gusta el frito mallorquín, y vuestros bailes, pero no me obliguéis a aprender vuestra lengua». Fixau-vos que, des del seu punt de vista, és un argument d'allò més «lògic»: ell viu a *España*, sap la llengua oficial i obligatòria d'*España*, coneix quatre costums regionals («vuestros»), i no entén per què volem complicar-li la vida. La llengua pròpia d'aquí, reconeguda a la Constitució Espanyola i a l'Estatut d'Autonomia, forma part del grup «elementos folklóricos», de la cultureta popular, no de la cultura estàndard.

S'HA D'ASPIRAR A LA PLENITUD DE LA CULTURA PRÒPIA, DE LA CULTURA AUTÒCTONA

Jo no estic d'acord amb el «folklorisme», amb les actuacions massificades i alienadores, i, avui, la nostra societat roman embadalida amb els espectacles suposadament de caràcter popular. I això forma part, també, del procés d'educació i formació dels infants. És evident que l'escola ha incorporat elements de la cultura popular en les seves tasques i celebracions escolars, però això no és suficient; la cultura popular i tradicional hauria de recórrer els currículums de forma transversal, n'haurien de conformar els eixos perquè donarien raó de ser i sentit a moltes actuacions.

S'ha d'aspirar a la plenitud de la cultura pròpia, de la cultura autòctona. No és bo que els de fora ens

vegin embogits en una diglòssia cultural, com si nosaltres no tenguéssim cultura estandarditzada, cultura en sentit ampli, sense adjectius. I aquest reequilibri entre les «dues cultures» ha de servir per cohesionar i crear nous elements identificadors, per crear referents sòlids, que aconduixin a la vivència i experiència de tot allò que ha de servir per sentir-se ciutadà del país. I encara més: el seu comportament ha de comprometre la resta de persones que encaren dubitatives el procés de reconeixement de les realitats nostrades.

Però, a més a més, deixariem perdre una ocasió única per fer avinent el que hem esmentat suara, que és que totes les celebracions –religioses o no– tenen un substrat comú arreu del món: podem descobrir paral·lelismes impensables, o relacions que ens sorprendrien. I és aquí on entra tot el món de la interculturalitat, tot allò que podem saber i aprendre de les cultures de què gaudim en el nostre sistema educatiu; no per fagocitar-les o per fer-ne un tractament discriminatori, sinó perquè l'alumnat pugui copsar l'immens cabal cultural que totes les persones portam dintre i que, en el fons, no som tan diferents uns dels altres.

Moltes vegades, quan es parla de diversitat cultural, aquesta se'ns presenta com quelcom llunyà, exòtic, propi dels pobles que els antropòlegs cerquen quilòmetres endins de la seva. Però la cultura roman en qualsevol context, tots som subjectes culturals i, per tant, qualsevol societat humana també ho és. La diversitat cultural és una de les grans riqueses de la humanitat ja que ens explica com els pobles

han desenvolupat els seus sistemes per adaptar la seva vida al medi que els envolta.

LA LLEI DE CPT, JA ESMENTADA, ESDEVÉ UN VERITABLE PEU FITER PER ENGEGAR TOT AQUEST PROCÉS

La Llei de Cultura Popular i Tradicional nasqué amb la finalitat de donar rellevància a la cultura popular i tradicional, dignificar-la, en referència al fet que sovint és considerada d'inferior categoria que d'altres manifestacions culturals no tradicionals o populars, i amb la intenció de garantir la protecció i el foment de la cultura popular i tradicional de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera, ordenant el marc jurídic general en què s'han de desenvolupar a les Illes Balears, les polítiques públiques en aquesta matèria. La Llei estableix què s'entén per cultura popular i tradicional: el conjunt de manifestacions de la memòria i de la vida col·lectiva dels pobles de les Illes Balears, tant per les que encara es mantenen vigents com les que han desaparegut a causa dels canvis històrics i socials. La cultura popular i tradicional inclou tot el que fa referència al conjunt de les manifestacions culturals, tant materials com immaterials, com són la música i els instruments, els balls, la indumentària, les festes, els costums, les tècniques i els oficis, la gastronomia i els jocs, les danses rituals o religioses, les representacions, les creacions literàries, com també totes aquelles altres activitats que tenen caràcter tradicional i que han estat o són populars. La Llei és fa ressò d'una

de les darreres decisions de la UNESCO en relació amb les declaracions de Patrimoni de la Humanitat, que és la de tenir en compte els béns immaterials. Si educació és participació, dinamisme, innovació, personalització, compromís, i no massificació ni espectacle, és evident que la cultura popular ha de formar part de tot aquest bagatge.

La Llei de CPT, ja esmentada, esdevé un veritable peu fiter per engegar tot aquest procés. Crec que és una bona proposta, si més no, un envit que dóna coherència i ajuda a dignificar els actes que fins fa poc la gent rebutjava, perquè els considerava sense valors, o amb uns valors menystinguts, o d'una categoria inferior. I crec que els centres educatius tenen la possibilitat de dur endavant bona part d'aquesta proposta. Això sí, sempre que les lleis que, de moment, es van imposant, sense consens ni gaires afinitats amb la comunitat educativa, no segueixin escapçant l'autonomia i les propostes dels centres docents.

El món dels glosadors. L'oralitat

La transmissió oral tenia la funció de mantenir i perllongar els sabers que passaven d'una generació a una altra, i dins aquest bagatge hi havia tots els valors i els ensenyaments implícits. Avui, el saber té molts altres canals, altres maneres d'accedir a la informació i a la formació. El que no podem fer és pretendre mantenir el context amb què es feien els glosats per a mantenir-los: això seria condemnar a mort el glosat.

És necessari entendre que podem glosar a una escola, a una barriada de Ciutat, a un teatre, a qualsevol lloc, i no només dins el referent «no urbà»; els temes s'han de diversificar i s'han d'explorar aquelles fórmules que, sense perdre el sentit primigeni, s'avenguin a la societat actual. Ha canviat, també, l'extracció social, així com la formació dels glosadors, comparant-la amb la generació precedent. Hem de tenir en compte que hem «saltat» dues generacions de glosadors de picat: Joan Planisi (1928), Antoni Socias (1929-2011), Rafel Roig (1933), o Jaume Juan (1955), fins entrat el segle XXI, no han pogut sentir i viure els glosadors que els han succeït. És a dir: hi ha hagut un espai de seixanta anys sense que sortís un glosador jove.

ÉS GRAN LA CAPACITAT DE LA CULTURA TRADICIONAL PER ADAPTAR-SE ALS NOUS CONTEXTOS

És evident, també, que el segle XX va viure un esplendor de grans glosadors de picat, però tots sabien que darrere ells en venien uns altres, fet que no succeïa amb els glosadors majors que han vist entrar el segle XXI. També és lògic que els temes, el lèxic, la composició estròfica, les tonades, s'hagin adaptat a les noves circumstàncies dels glosadors. Hi ha hagut intents per tal d'adaptar una melodia al glosat mallorquí, però no ha quallat; això no obstant, en els combats de picat, els glosadors han introduït diverses tonades compartides a l'hora d'improvisar. Aquesta novetat ha remogut els fonaments del

glosat de picat mallorquí, però davant l'acceptació generalitzada per part dels assistents a aquests combats, interessats a viure elements innovadors dins aquesta tradició, no hi ha hagut cap tipus de controvèrsia entre els mateixos glosadors, ans al contrari. Per exemple: podem viure un combat de picat fet en dècimes; o bé amb quartetes i la tonada del romanç *Don Francisco*, etc.

Aquesta circumstància esmentada ens fa entendre com és de gran la capacitat de la cultura tradicional per adaptar-se als nous contextos per tal que esdevingui funcional. Avui és impossible fer una vetllada de picat de dues hores «només» amb les gloses tradicionals, perquè el públic no és el mateix de fa cinquanta anys. Hi ha un expressió mallorquina que diu: «Posar vi novell dins odres vells», i el mateix vi cercarà nous viaranys per tal d'adaptar-se a les noves situacions plantejades pels valors, les necessitats, la formació, etc. dels participants –tant glosadors com espectadors– en un combat de picat.

I els glosadors de picat, avui, organitzats en l'Associació Cultural de Glosadors de Mallorca (2010), saben on es fan les glosades, qui les organitza, qui hi va i amb quines condicions, prèviament pactades i acceptades. Avui moltes gloses de picat dels glosadors precedents no tenen gaire sentit perquè ha canviat tot el context, i el que anima un glosador a sortir a fer un combat; els interessos ja no són els mateixos, ni tampoc les finalitats. Vet aquí la immensa capacitat de fer present i actual la cultura tradicional.

CULTURA POPULAR TRADICIONAL, APUNTS PER A UNA REFLEXIÓ

Caterina Valriu

Respondre la pregunta de quin és l'estat de la cultura popular tradicional a Mallorca no és una tasca fàcil, per la complexitat del concepte «cultura popular tradicional» i pels molts caires que presenta. Per això, crec que un cop d'ull a algun dels aspectes socials que hom considera normalment que formen part de la «cultura popular tradicional» ens pot aportar un poc de llum i orientar-nos cap a una valoració global de la situació. Per la meua feina, el vessant que més conec és el de la literatura oral. Sobre aquest tema impartesc docència a la UIB, cosa que m'obliga a fer-ne una aproximació teòrica i una reflexió amb els alumnes. D'altra banda, la meua activitat com a narradora oral des de fa gairebé trenta anys m'aporta una altra perspectiva, més dinàmica i en contacte amb la realitat del carrer i de les escoles. Sovint dic que probablement les Illes Balears, i Mallorca en concret, és un dels indrets del món occidental on valoram més la nostra literatura d'arrel oral i la tenim més present, especialment en el món de l'educació, però també en altres, àmbits.

En bona part això es gràcies al fet que comptam amb un dels reculls més extraordinaris de rondalles i llegendes de tot Europa, i també amb un corpus ric i abundós de materials de poesia popular, de cançoners. Em referesc, és clar, a les *Rondaies Mallorquines d'en Jordi des Racó* –l'aplec d'Alcover– i al *Cançoner Popular de Mallorca* de Rafel Ginard, però tampoc no cal oblidar la tasca

important de recollida i edició de materials realitzada per altres folkloristes arreu de les illes, com Marià Aguiló, l'arxiduc Lluís Salvador, Mateu Obrador, Andreu Ferrer Ginard, Joan Castelló Guasch, Isidor Macabich, Antoni Gili i tants d'altres. Moltes d'aquestes rondalles, llegendes i cançons viuen avui «una segona vida» en el context escolar, tot i que el seu àmbit natural seria la família i l'entorn social en general.

COMPTAM AMB UN DELS RECULLS MÉS EXTRAORDINARIS DE RONDALLES I LLENDEDES DE TOT EUROPA

El procés de recuperació i reivindicació del patrimoni cultural col·lectiu ha passat i passa per la feina feta des dels centres de Primària i Secundària, que sovint han usat i usen aquests materials com a recurs didàctic. Fa unes dècades aquest ús de la literatura oral a l'escola tenia un caràcter reivindicatiu i alhora pràctic, atès que hi havia poc material elaborat per a l'ensenyament de la llengua catalana des d'un enfocament atractiu i lúdic, avui en dia continua mantenint el caràcter de reivindicació cultural i també s'han convertit en una eina d'inclusió de l'alumnat nouvingut, atès que la literatura d'origen oral presenta un potencial didàctic extraordinari i és un element que pot

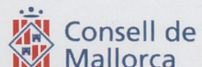
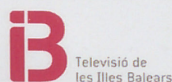
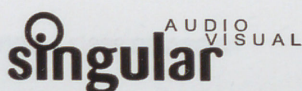
Una coproducció
d'IRU i SINGULAR AUDIOVISUAL

Guió i direcció
ANTONI MIR

L'OBRA D'UN GEGANT

La serra de Tramuntana i Mallorca

DVD
JA ÉS A LA VENDA
A XOCOLAT CENTRE
PER 15€

afavorir la convivència i la cohesió social. Tanmateix, és cert que –com a tot arreu– els materials d’origen oral de tradició autòctona pateixen un procés d’uniformització, homogeneïtzació i empobriment, com a conseqüència de la pressió dels *mass media* i dels processos globalitzadors que afecten especialment les cultures minoritzades.

ELS MATERIALS D’ORIGEN ORAL DE TRADICIÓ AUTÒCTONA PATEIXEN UN PROCÉS D’UNIFORMITZACIÓ, HOMOGENEÏTZACIÓ I EMPOBRIMENT

Menció a part mereix el renaixement i l’expansió de la poesia oral improvisada que, en pocs anys, ha passat de ser un fet residual que semblava ineludiblement abocat a la desaparició i l’oblit per passar a convertir-se en un fenomen d’èxit que convoca un nombrós públic i que s’ha fet portaveu d’una ideologia reivindicativa i crítica. Al mateix temps, s’ha obert al món i els glosadors – amb la seva organització associativa– interactuen amb normalitat amb poetes orals d’altres indrets, aportant així una nova dimensió a aquest art ancestral. També s’ha tengut cura d’acostar la poesia oral als escolars, amb tallers per aprendre a glosar, i han aconseguit així l’interès dels més joves.

En una altra línia, el cançoner popular de Mallorca ha entrat al món digital amb la creació del portal web *Cançoner 2.0*, que permet l’accés a un extensíssim corpus de cançons populars mallorquines i també convida a la participació i la interacció dels usuaris. Aquesta iniciativa ha estat possible gràcies a la tasca duta a terme des de la Casa Museu Pare Ginard,

que preserva i difon el llegat del cançoner popular de Mallorca i que té com a objectiu convertir-se en un important centre de recerca, conservació i difusió de la poesia oral i la memòria col·lectiva. Per la seva banda, també la Fundació Alcover de Manacor treballa intensament en la dinamització del llegat d’Alcover, en els diferents vessants del personatge: lexicògraf, folklorista, home de cultura, home d’església, etc. Altres iniciatives, com la creació d’un arxiu de folklore a la UIB, estan en procés de desenvolupament.

S’HA TENGUT CURA D’ACOSTAR LA POESIA ORAL ALS ESCOLARS, AMB TALLERS PER APRENDRE A GLOSAR

Hi ha altres sectors –que només conec com a observadora– que presenten una gran vitalitat i que en moltes ocasions esdevenen pols aglutinadors de persones de tarannàs molt diversos, com les agrupacions de ball popular i tradicional –nombroses arreu de les Illes–, la recuperació i el manteniment de danses processionals –cossiers, cavallets, indis, àguiles, etc.–, les colles de xeremiers, la participació popular en l’organització de les festes dedicades a sant Antoni, sant Joan, sant Sebastià i altres –que tenen un ritual propi–, en festes de nou encuny com el Much a Sineu o moltes fires de pobles, la revitalització de colles de geganters, la creació de colles de dimonis que es vinculen a les festes mediterrànies del foc i de la nit, les batucades, que ja són imprescindibles en els entorns festius i que compten amb gran acceptació entre el jovent, etc. També les iniciatives relacionades amb la

gastronomia i la cuina popular i tradicional tenen una bona acollida de públic, ja siguin fires, tastos, cursos, publicacions de llibres, recuperació de varietats autòctones, de plats antics, etc.

FER PAÍS ÉS AFERMAR LES ARRELS I ADOBAR EL SÒL PER TAL QUE LES BRANQUES PUGUIN CRÉIXER ESPONEROSSES

Aleshores, què tenim i què ens falta? La cultura popular tradicional avui és el resultat del canvi i l'evolució de les formes de vida tradicional, de la conjunció entre la tradició i la modernitat, de posar «vi nou dins odres vells» en paraules de Miquel Sbert. Crec que el que tenim és un passat ric, divers i –en general– ben documentat i un potencial de futur gens menyspreable. També tenim la llavor del que poden ser centres d'estudi i recerca importants i de referència. Què ens falta? En primer lloc, posar en valor i potenciar allò que ja tenim; en segon lloc cercar la manera d'articular iniciatives ara disperses i establir sinèrgies, fer xarxa és fonamental: interactuar, interconnectar, unir esforços, associar. I en tercer lloc, i molt important, demanar –exigir si cal– el suport institucional, però un suport no manipulador ni sectari, no intervencionista ni partidista. El suport a la recerca i documentació del patrimoni popular en tots els seus vessants i el suport a les iniciatives vives i dinàmiques. Fer país és afermar les arrels i adobar el sòl per tal que les branques puguin créixer esponeroses. No volem

una cultura popular d'arrel tradicional estàtica, no volem una foto fixa, no volem un artifici ni un «folklorisme», no volem un foc d'encenalls vistós i buit. Volem els mitjans necessaris per preservar el llegat i els mitjans necessaris per tal que creixi, es renovi, es diversifiqui i s'obri al món. I per aconseguir això no n'hi ha prou amb la voluntat de la gent –encara que aquest sigui el valor primordial–, també cal la implicació de les institucions que aplanin el camí en comptes d'omplir-lo de macs. Només amb l'adequada conjunció d'aquests dos elements aconseguirem fer sentir la nostra pròpia veu en un món que s'aboca a la uniformització cultural i a la pèrdua de les identitats.

RODANT A LA SÍNIA DE LA CULTURA TRADICIONAL

Toni Bibiloni

Abans de començar a vessar les meves cabòries sobre el món de la cultura popular tradicional (preferesc anomenar-la cultura tradicional, a soles) em vull situar davant els possibles lectors d'aquest article perquè s'entengui bé des de quina òptica i visió parteix qui signa aquest escrit.

Fa trenta-sis anys em vaig comprometre amb la creació del Centre de Cultura Tradicional a Alcúdia, el meu poble. Allò que va començar com una escola de ball de bot abasta avui una escola de cant amb simbomba, un estol de dimonis tradicionals, un grup de personatges per a cercaviles on els protagonistes són el Rei En Jaume i en Ramon Llull, un grup de música tradicional, organitza la festa de les Llanternes,... i és el referent a Alcúdia de *l'Obra Cultural Balear*. Ha estat el motor de la creació d'*Alcudiencs per la Llengua*, plataforma que avui aglutina totes aquelles persones del poble que treballen per la defensa i promoció del català.

És des d'aquesta experiència de treball diari amb infants i adults dins el camp de la cultura tradicional que us puc donar la meva opinió, la meva visió; la d'un *xusquero* a peu d'obra, no la d'un pensador lletraferit. Fets aquests aclariments, anem per feina. És la cultura tradicional un element indispensable de la cultura d'un poble, d'un país?

Evidentment que sí. I sobretot d'un poble sense estat. Perquè és la part més visual d'aquesta cultura la que t'entra pels sentits. Per als nouvinguts, els emigrants, és la constatació més immediata que es troben a una terra amb una personalitat pròpia i diferenciada de la cultura espanyola, la dominant. Però la qüestió no acaba aquí. La cultura tradicional té una capacitat integradora enorme. Fixau-vos, sinó, amb el moviment casteller a tot el sud de Catalunya; un forà que se senti seduït per aquest món, i desitgi formar-ne part, ràpidament estarà immers lingüísticament en català perquè aquesta és la llengua que predomina dins aquests col·lectius. També a Mallorca el món del ball de bot, la música tradicional, els xeremiers,... funciona en català i s'ha demostrat molt atractiu per als nouvinguts. I no en parlem ja si ens endinsam dins el món dels glosadors i la glosa improvisada.

ÉS LA CULTURA TRADICIONAL UN ELEMENT INDISPENSABLE DE LA CULTURA D'UN POBLE, D'UN PAÍS?

Per altra part, a totes les terres de parla catalana els col·lectius que es mouen en el camp de la cultura tradicional s'han demostrat molt crítics i lluitadors enfront dels intents d'aniquilació lingüística i

d'identitat que han caracteritzat gairebé sempre els governs conservadors, tant espanyols com valencians i balears, i molt especialment durant la darrera dècada.

«Lo nostro» és reduïx a la cultura tradicional?

He d'admetre que aquest terme, *lo nostro*, em produeix una irritació especial quan parlem de la identitat d'aquesta terra. I el tenc avorrit perquè és l'expressió que utilitzen aquells que consideren que la nostra cultura es reduïx al folklore i la gastronomia. *Lo nostro* és l'ensaïmada, el ball de bot, les xeremies, els dimonis i caparrots, la coca amb verdura, les simbombades, la sobrassada...; és a dir, dins *lo nostro* no hi entra l'art, la ciència, la llengua, l'arquitectura, la filosofia, la literatura (ei! les rondalles sí, que són molt nostres)... És, en definitiva, una caricatura que ens reduïx a allò que abans s'anomenava regional. En el cap d'aquesta gent hi sobreviu la idea d'una *alta cultura*, la de l'estat-nació i que és per tant la «castellanoespanyola», la que *serveix per anar pel món*. I la nostra, la *d'anar per casa*, la que es reduïx com a molt a la televisió autonòmica. No podem negar que bona part de la població mallorquina associa identitat amb cultura tradicional, i això esdevé un problema quan dins d'aquesta associació sovint s'exclou la llengua. Obvien que sense llengua no hi ha cultura tradicional, no es pot subsistir la cultura tradicional sense la llengua que la vehicula. I al contrari, la llengua necessita d'un embolcall on fer-se significativa, viva i útil; i un d'aquests llocs on es pot fer present és dins el món de la cultura tradicional, ben present encara a les places i al carrer.

En definitiva el que vull dir és que amb la potenciació única de *lo nostro* es pot anestesiar un país, conduir-lo a la mort. I aquest fet d'anestesiament calculat passa inexorablement per la desaparició de la llengua, que és l'eix transversal i vertebrador de tota comunitat humana que es vulgui diferenciar d'una altra, que vulgui subsistir com a poble. Fixau-vos, posem per cas, amb la programació de la nostra televisió illenca: ens endormisca amb retransmissions de festes, amb programes d'una pagesia gairebé residual (amb prou feines hi surt gent jove), amb incomptables programes de cuina i receptes (sembla que els mallorquins sempre estam afamats)... i mentrestant s'eliminen les pel·lícules en català o s'impulsa la

secessió lingüística en els programes del temps o els esports. Paradoxalment, aquells que sempre se'ns mostren com a defensors del salat són els que no empenen el català com a llengua familiar, són qui envien els seus fills a escoles on s'imparteixen en castellà la majoria d'assignatures i, si tenen el poder de legislar, arraconen la llengua dins l'administració pública. En definitiva, la infravaloració de la cultura pròpia, la banalització: *lo nostro*.

Ja acabam

Aquells que treballam des de sempre dins el món de la cultura tradicional som sovint etiquetats de *folklorics* per aquells que s'autoconsideren més intel·lectuals, que creuen estar destinats a tasques més elevades. Són els mateixos que durant la transició, al País Valencià, renunciaren a ser presents en el món de les falles, de les danses..., fins i tot encunyaren una denominació per a aquest món: el *búnquer barraqueta*. Fou així que l'espanyolisme s'ensenyorí encara més d'aquest espai, des d'on va poder còmodament jugar la carta de valencianisme *versus* catalanisme. Evidentment no només va ser aquesta la causa del creixent anticatalanisme al País Valencià; l'Església i les renúncies de les esquerres d'abast estatal també hi contribuïren. Amb tot i això, abandonar allò que la gent del carrer identificava com a seu, valencianista, va ser una errada de primera magnitud. Preneu llum de na Pintora i aplicau-ho al ca nostra més immediat: aquells que tenim clara la idea de país i la unitat de la llengua no podem permetre que allò que els carrers de Mallorca consideren els seus símbols estiguin en mans d'aquells que volen esfondrar-nos com a poble. Nosaltres som els mallorquinistes, no ells.

EL PATRIMONI BIBLIOGRÀFIC D'ANTONI VILLALONGA I PÉREZ: DEL DESCUIT A L'OBLIT

Un infern de gestió

Catalina Martorell Fullana

Les biblioteques de la nostra illa guarden tresors, tresors amagats, soterrats, potser intencionadament com el que roman al soterrani de la biblioteca de Cort. Es tracta del llegat de la biblioteca particular d'Antoni Villalonga i Pérez (1821-1910), noble, polític republicà federal, maçó i filantrop. La família dels Villalonga-Escalades fou una família de la noblesa que es desmarcà completament del que representava el seu estatus social, la qual cosa provocà que s'enemistessin amb la seva classe social. Políticament foren uns fermes defensors de les idees més progressistes i democràtiques. El seu pare, Francesc Marià Villalonga i Escalada, fou un dels primers mallorquins lliurepensadors i lectors de Voltaire. El seu fill, Antoni Villalonga i Pérez, estigué al capdavant del Partit Republicà Democràtic Federal (PRDF) al llarg de tota la seva vida. Durant el Sexenni Democràtic (1868-1874) fou batlle de Palma (1872) i diputat a Corts (1873). Les seves idees democràtiques arran del cop d'estat del general Pavía el gener de 1874 li valgueren la presó i el desterrament a València i Albacete (1875). Durant la Restauració reorganitzà el qui sempre fou el seu partit, el PRDF, i es mantingué fidel al republicanisme federal de Pi i Margall. A dit partit també se li uní el seu fill, Francesc Villalonga i Fàbregues, que també seria regidor i batlle de Palma. Una altra de les passions d'Antoni Villalonga i Pérez foren els llibres. Aquest arribà a acumular una biblioteca de devers 4.000 títols i va arribar a esser una de les biblioteques particulars més importants de Mallorca. A causa del seu malestar econòmic es veié obligat a vendre el patrimoni bibliogràfic i ja havia d'hagut vendre gran part dels seus béns immobles. Se li encomanà un catàleg a Mateu Obrador –professor i periodista–, on indexà tots els títols de la col·lecció agrupats per grans temàtiques: teologia, jurisprudència,

ciències, belles arts, història, literatura i poligrafia, que sortí publicat el 1889. Un any després, des de la Diputació Provincial ja hi hagué una proposta d'Alexandre Rosselló –ara del Partit Liberal, abans company d'idees de Villalonga– de comprar la col·lecció per crear una biblioteca popular depenent de l'Ajuntament de Palma. Però no fou fins a l'any 1921 que l'Ajuntament acceptà una petició del seu fill, Francesc Villalonga i Fàbregues, regidor pel Partit Republicà. Fou així com es traspasaren devers 3.600 títols de la biblioteca particular Villalonga i, per tant, la biblioteca de Cort passava a conservar un poc més de la meitat de la col·lecció. L'altra part s'havia anat fraccionant i venent als particulars interessats. El que va poder conservar la biblioteca de Cort fou catalogat acuradament. L'any 1923 es publicà un llibre titulat *Infierno de la Biblioteca Villalonga*, en què es proposava descartar tres-cents títols que versaven sobre política i religió que no es podrien consultar. També hagué de fer front a la censura del règim franquista, quan foren confiscats devers 250 llibres relacionats amb autors d'idees democràtiques i socialistes, però en cap cas acabaren amb el fons com sí que es faria en ple segle XXI.

El 1993 es creà la biblioteca Gabriel Llabrés, on anà a parar un important fons de reserva de la biblioteca municipal de Cort en el qual es trobava el catàleg de Villalonga, que estava compost bàsicament per obres del segle XIX. Podem dir que hi havia autèntiques joies, llibres que difícilment es poden

trobar i consultar i que amb molta sort un els pot trobar a les grans biblioteques, com per exemple la Biblioteca Nacional (Madrid). La biblioteca Villalonga té un important valor si pensem que aplega tots aquells autors i literaris dissidents del segle XIX. Parlem d'obres originals de Rousseau, Zola, Voltaire, com a escriptors francesos, o l'aplec de gairebé tota l'obra de Proudhon en francès i les corresponents traduccions al castellà, així com també algunes obres dels socialistes utòpics Sant Simon o Fourier.

També hi trobem les dels autors espanyols i catalans lligats a les idees més avançades com Fernando Giner de los Ríos, de la Institució Lliure d'Ensenyament; Francesc Pi i Margall, cap del PRDF; Emilio Castelar, que fou president com Pi durant la Primera República; Fernando Garrido, un dels primers propagandistes del socialisme a Espanya; Roque Barcia, un altre propagandista republicà del segle XIX; l'escriptor Ayguals d'Izco, el primer a divulgar les novel·les obreres per al poble, etc. Unes obres importants per refer les primeres idees democràtiques i que traspassen les fronteres de Mallorca. El futur desolador per a la biblioteca Villalonga es tornà encetar el 2001, moment en què la biblioteca Gabriel Llabrés tancà les seves portes, una biblioteca concebuda per a investigadors i especialistes. Aleshores, el seu fons passà a l'Arxiu Municipal de Palma on no fou ben

---

LA BIBLIOTECA VILLALONGA TÉ UN IMPORTANT VALOR SI PENSEM QUE APLEGA TOTS AQUELLS AUTORS I LITERARIS DISSIDENTS DEL SEGLE XIX

---

rebut al·legant manca d'espai. Quin futur li deparà al fons Villalonga i altres com el fons Llabrés? Què era el pitjor que li podria passar a una col·lecció de llibres que tant havia costat recopilar i que tant havia costat comprar-la i posar-la a l'abast de la ciutadania? Doncs que romangués encapsada al soterrani d'unes oficines administratives de l'Ajuntament de Palma i que es passegés any rere any de soterrani en soterrani (conegué en total tres magatzems distints). I avui? Què ha passat amb el fons amb el qual es va iniciar en certa manera la biblioteca municipal de Palma? Ara tot se n'ignora i ningú no s'ha interessat per salvar-ne el seu fons, ni del valor que té el seu contingut.

Un fons que a més té un valor simbòlic, relacionat amb les idees de la llibertat i de la justícia que defensava el seu compilador, un noble excèntric, maçó, lliurepensador i federalista, unes idees que resulten molestes per a alguns i que prefereixen que romanguin tancades i encapsades. En definitiva, un infern de gestió més sobre el nostre patrimoni.

EL MUNICIPALISME: UNA DEMOCRÀCIA CONSTRUÏDA DES DE BAIX

Antecedents històrics i experiències municipalistes actuals

Pere J. Garcia Munar
Catalina Martorell Fullana

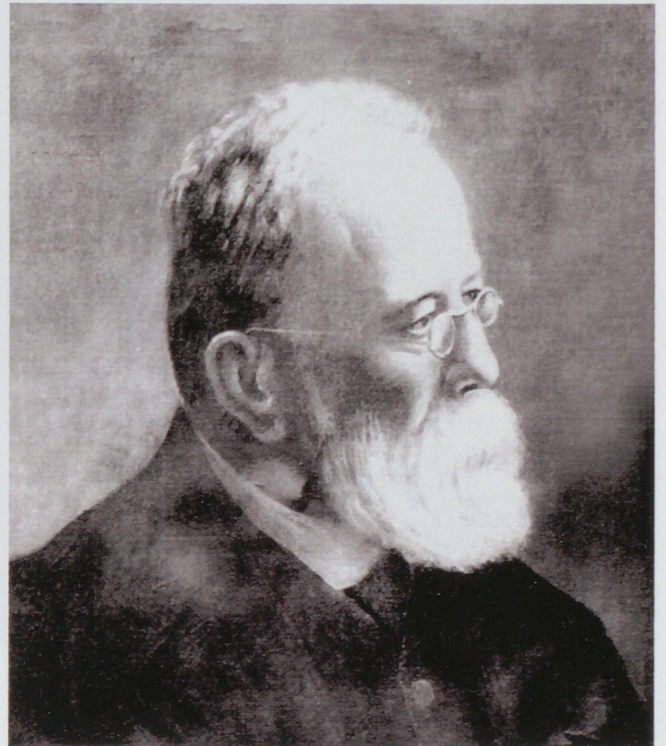
El municipalisme és una manera d'entendre la política que fa incidència en la descentralització del poder i en la participació directa de les persones en la presa de decisions que afecten la comunitat. Per tant, des del municipalisme s'advoca per l'actuació en un àmbit d'abast humà si es parla en termes geogràfics. És a dir, que la política s'ha de poder fer en un espai reduït (un municipi o barri) per tal que tota la gent que hi viu pugui participar i prendre les decisions que afecten el col·lectiu. D'aquí que el municipalisme estigui molt lligat al federalisme, que no és més que la lliure unió de les comunitats per tal de gestionar aspectes de més ample espectre, així com també al respecte a la natura i a l'entorn i a la submissió de l'economia a la política per tal d'assolir la igualtat i el benestar real de totes les persones.

UN DELS PRIMERS TEORITZADORS DEL FEDERALISME I DEL MUNICIPALISME FOU FRANCESC PI I MARGALL

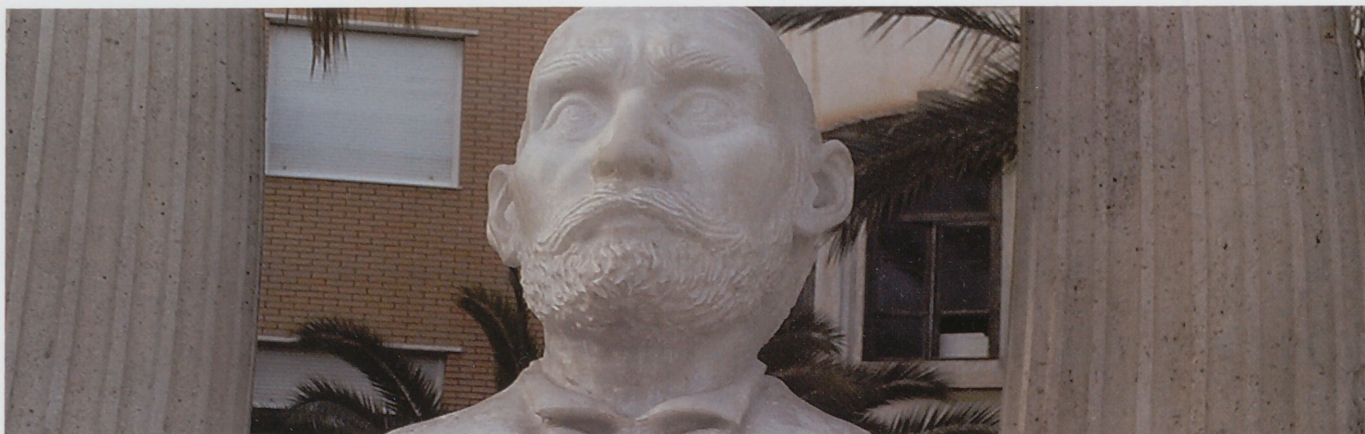

La idea municipalista està lligada als primers corrents republicans i democràtics de mitjan segle XIX i que s'intentaren posar en pràctica a partir de la Revolució de Setembre de 1868. El federalisme a

Espanya (i també a Portugal) tingué ressò entre les classes obreres i populars que veien en la república federal la solució a l'abús de poder de la monarquia i del seu centralisme polític i administratiu.

Un dels primers teoritzadors del federalisme i del municipalisme fou Francesc Pi i Margall, que, des de ben prest, el 1854, havia escrit una obra cabdal *La Reacción y la revolución*, on exposava les seves tesis federalistes i acabava augurant una societat sense poder. Aquest autor estava influït pel francès Proudhon, de qui traduí al castellà nombroses obres com *El principio federativo* (1863). En recollí, a més de les seves idees de descentralització del poder, les idees mutualistes i cooperativistes. A partir d'aquell moment, el 1868, l'ideari de Pi fou estès per tota la geografia i s'hi preveia, com a element més fort, la descentralització del poder i el reclam de la sobirania per als municipis, en les regions i en les nacions. És a dir, apostava per una democràcia construïda de baix a dalt i en la qual participava directament el poble. Això era una novetat en aquell temps de revolució quan, per primer cop, les classes baixes tenien veu dins aquella Espanya estamental governada pel monarca, la noblesa i l'església. Tot i les dificultats de l'època, i que al final el 1874 acabaren desmantellant la República, sorgiren algunes experiències com els cantons, que dugueren a la pràctica les tesis del federalisme

i posaren fi a la concentració del poder i crearen les seves xarxes horitzontals amb els municipis com a fonaments principals.

Un cop finalitzat el període republicà, aquestes idees federalistes foren recollides per corrents més a l'esquerra del republicanisme. L'hereu directe d'aquestes idees fou l'anarquisme i l'anarcosindicalisme, que agafà l'organització federal com la pròpia. Així no és estrany que autors com Anselmo Lorenzo, «apòstol de l'anarquia», escrivís un llibre anomenat *Municipios libres* i que l'anarquisme espanyol adoptés per a si les propostes municipalistes del comunisme llibertari de Kropotkin. Tant és així, que un cop esclatada la revolució espanyola del 1936 foren moltes les

experiències municipalistes que es posaren en marxa a barris i pobles.

El franquisme fou un desert per a tot el tema municipalista, però un cop que hi hagué el canvi de règim i es feren unes noves eleccions municipals, sorgiren noves propostes municipalistes a l'Estat espanyol. Però aquest municipalisme ja no era el d'antuvi, sinó que havia estat molt influït pel que havia succeït a l'Europa dels anys seixanta i setanta, on els corrents municipalistes tingueren diverses experiències i es debateren, a grans trets, sobre si era més convenient assolir el poder mitjançant eleccions o si convenia més fondre's en moviment social. Generalment es va optar per una mescla d'ambdues propostes: intentar assolir representació

espai
Xocolat Centre
presenta
XOCOLAT
café

c/Font i Monteros 18, Palma
www.xocolat.com www.facebook.com/xocolatcentre
www.facebook.com/espaiXocolat

municipal sense deixar de crear moviment en la societat o fer sorgir aquestes candidatures a partir dels moviments socials. Tot això a escala local, que és l'únic àmbit on la democràcia directa o participativa és possible. Així, durant els anys setanta i vuitanta hi hagué diverses agrupacions locals que aconseguiren regidors, sobretot a pobles de Catalunya.

LA GENT DEMANDA UNA RENOVACIÓ DE LA POLÍTICA TACADA DE CASOS DE CORRUPCIÓ

Avui en dia, com antany, aquestes idees de democràcia des de baix sorgeixen amb força, fruit de les circumstàncies que vivim. La gent demanda una renovació de la política tacada de casos de corrupció, l'elevat atur i la manca d'oportunitats laborals, l'auge de la pobresa i marginalitat i que sembla que els polítics treballen d'espatlles a la societat i continuen fent polítiques per a les empreses i bancs. Dins aquest ambient polític hi ha una altra manera de fer i entendre la política i han sorgit propostes que demanden més democràcia, més participació ciutadana en els afers polítics, més transparència en la gestió econòmica i social dels nostres ajuntaments i diputacions, etc.

A partir de 2011, amb el 15-M es tornà a parlar de construir una societat des de baix, fent ús de pràctiques horitzontals, assembleàries, etc. i reivindicant millores socials i econòmiques. Aquesta ràbia ciutadana s'ha canalitzat en part en candidatures municipalistes que ara estan en vertader auge, com les candidatures Guanyem, sorgides dels moviments socials sobretot a les principals ciutats espanyoles com Madrid, Barcelona, València... Però abans de l'eclosió del moviment dels indignats, des dels anys vuitanta, havien sorgit a Catalunya propostes municipalistes com les Candidatures Alternatives del Vallès (CAV) i les Candidatures d'Unitat Popular (CUP).

AMB EL 15-M ES TORNÀ A PARLAR DE CONSTRUIR UNA SOCIETAT DES DE BAIX

Es tracta d'iniciatives presents a més de 100 pobles de Catalunya amb 104 regidors i que tenen com a objectiu la idea d'aprofundiment democràtic: polititzar en l'àmbit local i posar en valor la transparència i la participació. En el cas de Mallorca, hi ha candidatures locals que treballen en aquest sentit a Pollença i a Sineu.

PRESENTACIÓ DE L'ALBA AL MIGDIA I ALTRES POEMARIS

Maria Antònia Perelló

El llibre *De l'alba al migdia i altres poemaris* enceta el primer volum de la Poesia Completa de Guillem Colom i Ferrà, que continuarà dins la col·lecció Mixtàlia. Aplega els primers llibres del poeta: *Iuvenilia* (1918), *L'amor de les tres taronges* (1925), *De l'alba al migdia* (1929) i *Cançons de la terra* (1947), excepte *Àguiles*, perquè ja figura a la col·lecció. Quatre llibres que s'inscriuen en la línia que Miquel Dolç ha anomenat la primera etapa, caracteritzada pel to tradicional i popular. Quatre llibres que conserven una espurna d'aquell romanticisme que s'afanyava per recuperar les tradicions del poble i veia en el paisatge el mirall de la seva ànima. Un romanticisme tardà que conjumina amb una expressió poètica, modulada per la serenitat, l'harmonia i l'equilibri d'Horaci, Virgili i Teòcrit.

En el decurs d'aquest aplec inicial de *la Poesia Completa*, de Guillem Colom (1890-1979), hem seguit la petja del poeta solleric, des de l'alba dels seus dies fins al migdia de la seva maduresa. L'hem descobert en plena joventut, «valent i ardit», seguint el bell camí de la poesia pels vergers florits de la vall de Sóller: una naturalesa paradisiàca que el va veure néixer i que l'acompanyà al llarg del seu itinerari vital i poètic. Sóller, bressol de les primeres paraules que va aprendre dels llavis de la seva mare, és la pàtria estimada que anhela retrobar al final del camí, com Ulisses a l'*Odissea* anhelava tornar a Ítaca. El paisatge de Sóller esdevé una presència constant de l'obra poètica de Guillem Colom, que s'omple de bells records d'infantesa, de rondalles i de llegendes, descobertes a les faltes maternals

---

**QUATRE LLIBRES QUE CONSERVEN UNA ESPURNA
D'AQUELL ROMANTICISME QUE S'AFANYAVA PER
RECUPERAR LES TRADICIONS DEL POBLE I VEIA EN
EL PAISATGE EL MIRALL DE LA SEVA ÀNIMA**

---

d'aquesta vall. Admirador de Pons i Gallarza, de Miquel Costa i de Joan Alcover, contempla aquest paisatge amb ulls d'enyorança i el recorre, pam a pam, amb l'anhel d'assolir el foc sagrat de l'ideal poètic.

Emmirallat en aquest paisatge de la serra immensa símbol del seu món interior, recull les flors de la infantesa, llunyana i somniosa. Perquè aquí, en aquesta serralada, es desvetllaren els somnis de l'infant poeta, que, a estones, se l'afigurava com «un gran drac de llegenda», que, «amb la testa al Puig Major, els peus dins el Barranc i les espatlles dreçades entre el Cornador i l'Ofre,» allargava «la seva llarga cua en la carena, fins a perdre's de vista.»

La serra esdevingué, als ulls de Guillem Colom, la font que nodrí la seva ploma, exaltada de lirisme fantasiós, i l'espurna que assaonà la seva imaginació de llegenda èpica, segons ens explica a les memòries Entre el caliu i la cendra:

«La fascinació que aquest serral de muntanyes exercia en la meua infantesa era gairebé talismànica. [...]

La Serra fou, per a mi, el món fantàstic dels somnis i el gran llibre, on lletra a lletra, aprenia les confrontes dels llocs de les nostres gestes, el misteri fabulós de rondalles i llegendes, i les fites ancestrals de la tradició i de la història.»

Ja en el primer llibre *Iuvenilia* (sorgit el 1918) el poeta, amb ressons de la cançó popular, tresca per la muntanya per amarar-se dels perfums de la flor salvatge, un símbol amb què idealitza la natura i el món rural, com féu Joan Alcover al poema *La Serra*.

Seguint el pas de les estacions, recrea les festes populars que s'hi congrien. Es detura a *La Vall de Sóller*, on ens retrata «un poble escondit / dins el cor de les muntanyes.» Un poble que «sembla una flor venturera / que esquitxa el salt del torrent»,

travessat de «cases, petites com a nius de teulader» i de carrerons estrets i centenaris. *De l'hort nadiu* ens dibuixa els horts brodats de «verds tarongers», que omplen d'alegria la serra i li descobreixen la poesia, com ens diu en aquests versos:

«d'aquests horts fruiters
mos cants prengueren volada,
com esbart de teuladers
emportats per la ventada.»

En esser al Port de Sóller perfila la imatge de *Santa Catalina*, com una camperola que du «tumbagues i xal». I, a vorera de la mar, evoca la figura de sant Ramon de Penyafort que, segons la llegenda, partí mar enllà, muntat damunt la seva capa, que li feia d'embarcació. Al costat d'aquesta visió còsmica de la naturalesa, que gairebé adopta el paper de protagonista en alguns poemes de *Iuvenilia*, Guillem Colom rememora, amb nostàlgia, el paradís perdut de la infantesa, que es desenvolupà en aquest escenari:

«Bells records d'una edat mansa,
qui vàreu obrir dins mi
un solc lluminós qui llança
claror viva de robí;
bells records d'una infantesa
que un mal aire va marcir,
perfumau ma juvenesa
d'espígol i romaní!»
(*La balada d'altre temps*)

bri Restaurant

Cuina sana i mediterrània • menú vegetarià
i per a celíacs • neutre en emissions • saló privat

Reina Maria Cristina, 9 - Palma · www.brirestaurant.com

Totes les cançons de Guillem Colom tenen el gust d'aquestes terres solleriques i la saba d'aquestes muntanyes alteroses, a les quals ret un homenatge al llarg del llibre i, de manera especial, al poema *Himne a la muntanya*. És en aquestes muntanyes esplendoroses, en aquesta naturalesa idíl·lica, on enceta el tema bíblic, que reprendrà, amb més intensitat, als poemes *L'amic fidel* i *Job*. A *L'amic fidel* parla de la importància de conservar la vera amistat, amb un eco dels *Proverbis* de Salomó i del llibre *Eclesiàstic*, sense oblidar els refranys populars. El *Job* que trobam a *luvenilia* és la primera versió, que servirà de base al nou poema del mateix títol, que el 1973 va merèixer la Viola d'Or en els Jocs Florals de Barcelona. Perquè el 1971, Guillem Colom havia sotmès el poema *Job* a una profunda revisió i el resultat fou un nou poema, molt més extens i diferent al de la versió inicial de 1918. En aquest volum, però, reproduïm la primera edició, que aparegué el 1918 a *luvenilia*. El nou *Job*, sorgit de la ploma tardorenca del poeta, serà inclòs en un altre volum d'aquestes poesies completes.

De manera que els lectors podran gaudir de les dues versions del *Job*, separades per un espai de cinquanta anys. Perquè, al capdavant, ens trobam davant dos poemes diferents, que duen un mateix títol. Encara que se centra en els laments del protagonista, conegut per la seva paciència i per la fidelitat abnegada a Déu, que el posa a prova amb múltiples calamitats, el *Job* de Guillem Colom és un cant a l'esperança, en què confia recuperar la llum divina, la gràcia de Déu, com diu en aquests versos:

«Mos pensaments, mos goigs, mes febres,
han passat com vil fum.

Prou que ho sé. Mes, darrere les tenebres,
encara esper la llum.»

Elegia i plany es donen la mà en un cant esperançat de renovació. Una mirada elegíaca que es projecta amb vigoria cap un futur més revifat al poema *El Tàlem*, amb el qual tanca el recorregut per les cançons de *luvenilia*.

El record del paisatge de Sóller, l'essència terral dels orígens del poeta, al final d'aquest camí, es concentra en la figura del *Tàlem*, «llavorat del cor d'alzina de la Serra», imatge del fluir constant de la vida, que es renova de saba en les noves generacions. Així ens mostra que el passat, el present i el futur de la vida dels pobles resten units en la baula del temps. En la imatge del *Tàlem*, incorpora la idea d'Heràclit, que veu la vida com un moviment constant de renovació i de permanència alhora. Guillem Colom culmina el traç de *luvenilia* amb l'anhel de veure ressorgir de la «saba de la terra [...] la nova pàtria deslliurada». L'aroma popular de la nostra terra continua impregnant *L'amor de les tres taronges i altres poemes*, el segon llibre d'aquest volum, que sorgí el 1925. El poemari aplega tretze poemes, que recreen algunes rondalles i llegendes populars, ben conegudes pels mallorquins. El poema *L'amor de les tres taronges*, que dóna títol al llibre, és bastit sobre el canemàs de la rondalla del mateix nom. Aquí Guillem Colom centra la mirada en la cara de l'amor vertader i li confereix una dimensió més profunda i més romàntica que la de la rondalla. Altres poemes segueixen un esquema semblant, com el *Romanç del poal florit*, que, muntat sobre la rondalla *El poal florit*, reflexiona sobre el perdó diví, centrat

LLUC ÉS PELS INFANTS I LES FAMÍLIES!

ESPAI "PETIT LLUC", ON PODRÀS
APRENDRE LES LLEGENDES DE
LLUC I DIVERTIR-TE.

SANTUARI **DE** LLUC
COR DE LA SERRA DE TRAMUNTANA
PATRIMONI MUNDIAL UNESCO
NATURA I CULTURA

en la figura del personatge històric del segle XVII, el bandoler *Treufoc*. El poema *La filla del diable* s'inspira en la rondalla popular de *N'Elionereta*, que narra la història meravellosa d'una al·lota, tancada pel seu pare dalt d'una torre inaccessible per preservar-la del matrimoni. La història obre la porta al debat etern sobre el bé i el mal. *Joan de l'Ós*, també basat en la rondalla mallorquina *En Joanet de l'Onso*, reflexiona sobre la doble natura, humana i animal, de l'home. En aquests poemes, la historieta no és més que l'embolcall que li permet filosofar sobre la condició humana.

També la llegenda d'*El Comte Mal*, que apareix al llibre *L'amor de les tres taronges i altres poemes*, és la primera versió del poema que va ser guardonat el 1925 amb la Flor Natural als Jocs Florals de Sóller. *El Comte Mal* parteix del romanç popular mallorquí del mateix nom, conegut a Catalunya com *El Comte Arnau*.

El poble va identificar aquest personatge amb el comte de Santa Maria de Formiguera i senyor de Galatzó, un cavaller del segle XVII, d'esperit tirànic i que raptava donzelles i mantenia litigis amb els veïns de Santa Margalida. Guillem Colom, atret per aquesta figura llegendària, va escriure de bell nou aquesta cançó i la convertí en un llarg poema narratiu, publicat el 1950. Amb aquest poema, construït a l'estil de les grans epopeies de Verdaguer o de Mistral, pretenia fer el gran poema èpic de Mallorca, que fos «l'expressió viva de l'ànima de la terra.» Una obra que, per la seva extensió, formarà part d'un altre volum d'aquesta col·lecció de la *Poesia Completa* de Guillem Colom.

Els altres poemes, que conformen el llibre *L'amor de les tres taronges...*, són cançons populars, que fan referència a les feines del camp o a la cultura tradicional mallorquina, sempre amb un ressò filosòfic, en què medita sobre la vida i la mort o sobre el pas del temps.

De l'alba al migdia és un llarg poemari publicat el 1929, que recull poemes lírics, escrits entre el 1918 i el 1928. Com ens suggereix el títol del llibre, abasta la trajectòria vital de Guillem Colom, des de l'evocació de la infantesa fins a la maduresa. El llibre conté notes poètiques del classicisme de Roma, impregnades d'evocacions del romanticisme francès i de l'aroma de l'agre de la terra.

Un cop més, el nostre poeta gira la mirada enrere, amb enyorança i, com havia fet a *Iuvenilia*, el tornam a trobar immers en el paisatge idíl·lic de Sóller, que el vivifica com si fos un arbre més d'aquest escenari. Compenetrat amb l'essència d'aquesta natura, s'identifica amb la fortalesa de l'alzina, símbol del poeta arrelat a la seva terra i a la seva gent:

«Alzina só de fosc i dur cim,
relada al cor salvatge de la terra;
pluges ni llamps, maror ni vent terral
no s'han pogut nodrir de sa desferra.»

En aquests paratges, Guillem Colom invoca la musa, que li desperta tot un devesall de records de la infantesa. Una mena de viatge al passat, en què enfila petites estampes d'evocació i somni d'una època llunyana, plena de nostàlgia. Així sent recança dels nadals, tintats de boires blanques i de

Treu-li el suc a l'estiu
Gastronòmicament

Subscriu-te al butlletí de Gastronòmicament i
descobreix l'estiu més gastronòmic: www.gastronomicament.cat

neules tremoloses, en què, any rere any, festejava el dia del seu naixement. Una mica més enllà, vora Fornalutx, albira la petita *Església de muntanya* que li porta quelcom d'eternitat. Entra dins *L'escola*, de

«parets blanques de calç,
trespol d'humil rajola,
bancs durs, feixucs, iguals...»

Una escola humil, «brunzent de veus en flor», on evoca amb joia el seu primer «confegir dubtós / de la paraula escrita.»

En la caixa dels «bells records» de la infantesa, descobreix el cavall blanc del seu pare, que el cavalcava com un antic cavaller. I, en la seva fantasia d'infant, se l'afigurava com un cavall de falla, sortit d'un «retaula d'un sant Jordi, de Rubens o Dürer.» En el calaix de la memòria guaita el retaula de l'església de la vila i sent les veus del cor, on cantava quan era infant. També atalaia els jocs d'infantesa vora el torrent de Sóller, al qual interroga amb recança, com si fos un vell amic:

«A on anàvem? On?
en aquell temps de juvenils follies,
per dins ton vas pregon,
torrent veí, que als nostres peus bullies?

Ningú no ho sabé mai.
Partíem a l'atzar com les aloses,
atrets pel gran espai
i la virtut secreta de les coses.»
Bells records, belles enyorances d'un passat esvaït,

en què el jove poeta, en voler penetrar el secret de les coses mudes, com Baudelaire al poema *Elevació*, recobra els sons musicals del clavicordi i, amb ell, el primer amor de joventut: un idil·li frustrat que ressona com quelcom de sagrat en la seva cançó.

Corprès per l'emoció d'aquest escenari, Guillem Colom tanca la finestra dels records d'infantesa, amb una visió idealitzada de les ombres del seu passat per la vall paradisiàca de Sóller, «On la rosa no punxava / ni el baladre enverinava...»

En aquesta contrada, el poeta sent volar, lliure, l'esperit i sent, més fort, el batec del cel, perquè aquestes muntanyes li encenen «novells anhels» d'espiritualitat que l'acosten a Déu. Un altre pic es mostra com un amant de la naturalesa, amb la qual es fusiona amb un desig de renovar-se eternament.

Per aquest amor a la natura Guillem Colom es manifesta com un ecologista *avant la lettre*.

El mar pren el relleu a la terra, com a protagonista en la segona part de *De l'alba al migdia...*, perquè el mar també és el bressol del poeta, que li desperta l'enyorança dels dies perduts:

«Fill de mar sóc i nét d'un patriarca
que heretà belles terres i ampla llar,
i baratà els seus béns amb una barca
sols pel plaer de batre's amb el mar.»

És el mar de l'avi que el crida i que l'embriga de nostàlgia, perquè li deixà com a penyora el «lluitar inquiet», «l'amor a les cançons de les sirenes» «i aquesta set eterna d'abordatge / vers les platges sens fi de l'ideal.»

Guillem Colom sent la crida de les veus de la mar que el duen fins a una Mallorca que ha perdut la tradició naviliera i a la qual convida a regenerar l'antiga nissaga de mariners... Un desig de regeneració constant que no sols abasta l'activitat marinera del port, sinó que l'estén a tot Mallorca. Així, amb un ressò de *l'Oda a Espanya* de Joan Maragall, convida la nostra illa a recuperar les arrels i a defensar «son cor de tanta llavor eixorca» al poema *A Mallorca*:

«Oh Mallorca, en retorn d'aquell esforç,
recobra't, redimida;

fes-ne sarment per tants de barons morts
sols per dar-te la vida!»

En la navegació per aquesta mar poètica, el navili de Guillem Colom ens du fins a les «Visions de Guerra». Aquesta secció de *De l'alba al migdia* inclou nou poemes inspirats en els fets bèl·lics de la Primera Guerra Mundial. La majoria d'aquestes composicions mostren les impressions que va rebre en passar per les terres de França, quan el 1923 tornava del seu viatge de nuvis a Itàlia. Colpit per aquest escenari de destrucció i mort, el poeta aixeca la seva veu per expressar el dolor de les víctimes de la guerra de 1914 en un seguit de visions desoladores, com la que sentí quan passà per la ciutat destruïda de Verdun, després dels combats, segons expressà al sonet «*Post proelia*»:

«Tornà el decandiment a on tot era esforç.
Al camp on els valents romperen l'armadura
ara sols resta un munt de pols i floridura,
un hospital de sang i uns poms marcits de flors.

Sota el sòl esquinçat cruix l'ossera dels morts
amb un tràgic cruixir de garbera madura;
nodrit amb sang i llàgrimes, a l'ombra dels vells
llors, fermenta el nou llevat de la guerra futura...

Lentament la Ciutat deixa son dol mortal.
Un vent indiferent agrana amb peu igual
els morts de l'hospital i la fullaca morta...
S'assola en tots els rostres un gest de desconhort.
Oh fatal despertar més funest que la mort,
i més tràgic i greu que el malson que s'empорта!»

Després d'aquest viatge de noces per França, Guillem Colom retorna a Mallorca, amb cançons de tot festiu i popular per festejar el pas de les estacions i les feines del camp. Amb aquestes cançons, que tanquen el llibre *De l'alba al migdia* (1929), sentim amb el poeta el sospir de la terra i l'alegria de viure, impulsat per l'ideal de la poesia, que desplegarà a *Cançons de la terra*.

Cançons de la terra, publicat el 1947, és el darrer llibre que clou aquest primer volum de la Poesia Completa de Guillem Colom. El llibre va dedicat a la memòria de la seva mare, Maria Ferrà i Colom, com un homenatge pòstum a qui li havia transmès la llengua viva de la terra. La mare va ser, per a ell, segons diu a les memòries *Entre el caliu i la cendra*:

«l'arxiu vivent d'una llengua, incontaminada i lliure,
com ja no he sentit parlar més a Mallorca, i la font
viva on poder beure, a pler raig, el llenguatge pur
del poble.»

És aquest llenguatge, pur i riquíssim, que el poeta vol recuperar al llarg de les *Cançons de la terra*. Incorpora així el lèxic més genuí, amb la mètrica de la poesia popular, tot servant «fidelitat al llenguatge viu de l'Illa», «sempre dins els límits de les possibilitats de l'Art i de la Llengua, que a través de les seves múltiples varietats dialectals, consideram una i indivisible.» Perquè Guillem Colom com diu al pròleg de les *Cançons de la terra* amb les seves aportacions lingüístiques vol recuperar el més viu de l'ànima del poble. Aquesta riquesa del seu llenguatge exquisit, que conserva al llarg de tot el volum, és un dels factors que més corprèn de la poesia de Guillem Colom, perquè la fa del tot viva.

A *Cançons de la terra* el poeta, que se sent glosador i nèt de glosador, es proposa recuperar l'antic costum de cantar en glosades, on batega la pàtria:

«Les cançons d'una Mallorca
que voldríem despertar,
en lloc de la cobla eixorca
que ens arriba d'Ultramar. [...]
La cançó humil de cada hora,
gustada en el dur jornal,
que amb la pàtria canta i plora
i és, com la pàtria, immortal!»

El poeta de Sóller, que ha invocat la musa dels pagesos i dels mariners, voldria que la seva noble cançó

«fos el màgic tornaveu
que despertàs el meu poble
del son de plom en què jeu!...»

La majoria d'aquestes cançons van lligades a les estacions de l'any i a les diverses feines de la gent del poble, bona part de les quals estan inspirades en el cançoner tradicional de Mallorca. Però no sols hi trobam melodies lligades a la mare naturalesa, sinó que també canta balades que expressen el sentiment de la gent, l'alegria dels joves, el despertar a l'amor i a la vida, el gaudi de les festes

UN LLOC IDEAL

PER GAUDIR DE LA SERRA

VINE

AL **CASTELL DE SANT ELM**
UN LLOC INIGUALABLE
PER DESCOBRIR

Visites concertades, events
especials i allotjament

Més info:
info@lucusespais.com

PERÒ EL DIA ASSENYALAT VENGUÉ UNA TEMPESTA QUE L'OBLIGÀ A RECALAR AL PORT DE PALMA, MENTRE LA VILA S'OMPLIA DE «JOCS, CANÇONS I BALL.»

---

de l'estiu, el festeig dels enamorats, el desencís de la traïció... Més enllà de la música d'aquestes cançons, Guillem Colom intensifica el perfum d'aquestes tonades amb nombrosos refranys, proverbis i corrandes populars. Tot un món de la vida camperola i marinera, de la gent senzilla d'un temps i d'una època esvaïda.

Com podem veure, a les *Cançons de tot l'any*, a les *Cançons de segar i batre*, a les *Cançons de tardor*, a les *Cançons de fira i mercat*, a les *Cançons d'amor i d'oblit*, a les *Cançons de marineria*...

D'aquest navegar per les *Cançons de marineria*, Guillem Colom s'acomia de l'avi mariner en una evocació enyorada de la mort d'aquest patró, que dibuixa com un heroi de llegenda. Perquè l'avi, en el que fou el seu darrer viatge, havia promès a la seva esposa que recalaria a la platja de Sóller el dia de la festa major per gaudir al seu costat. Però el dia assenyalat vengué una tempesta que l'obligà a recalcar al port de Palma, mentre la vila s'omplia de «jocs, cançons i ball.» Com que el correu ja s'era partit, l'avi mariner marxà a peu de Palma a Sóller sota l'ardor del sol d'agost. I, després de la llarga

caminada, l'heroic patró, el llop de mar, arribà tot calcigat i febrós a la vall de Sóller per morir-hi en pau:

«Fidel a sa promesa,
set llegües caminà
sota la brasa encesa
del sol canicular.

A casa, nit entrada,
arribava malalt,
fibrat per la calrada
d'aquell sol estival. [...]

I el qui al mar no es retia
clucà els ulls, i moria
a l'alba del matí.»

Vet aquí el noble caminar de Guillem Colom per les cançons de la nostra terra. La seva melodia, sincera i autèntica, ens descobreix l'amor que sentia per la naturalesa, per la llengua i per les tradicions populars, com el sentiren els seus mestres Miquel Costa i Joan Alcover. Amb aquest afany ens descriu, amb pinzellada plàstica i brillant, el paisatge solleric i l'ànima del seu poble, com si fos una Arcàdia, on perviu el mite de la vida d'or de què parlaren Teòcrit i Virgili. La seva ànsia poètica traspua un desig abrandat de recuperar les cançons, els antics costums de Mallorca i els sons estimats de la llengua catalana, la nostra llengua.

LLUM, FOTOGRAFIA, RECORDS. ETERNAL SUNSHINE OF THE SPOTLESS MIND

Martí Martorell

Eternal Sunshine of the Spotless Mind, presentada a l'estat espanyol com *¡Olvídate de mí!* —model de traduccions que no s'haurien de fer de noms originals de pel·lícules— va ser dirigida pel francès Michel Gondry i es va estrenar el 2004. El títol és la reproducció d'un vers de l'elegia *To the Unfortunate Lady Eloisa to Abelard*, del poeta anglès Alexander Pope, que va viure entre els segles XVII i XVIII. Una traducció aproximada del fragment del poema seria «Claror eterna d'una ment sense records», que reflecteix beníssim el propòsit darrer que vol mostrar aquesta pel·lícula: els records ens formen i, a la vegada, ens poden enfonsar.

El llibret de la pel·lícula és degut a Charlie Kaufman, segurament un dels guionistes més interessants dels darrers quinze o vint anys, perquè indaga alhora les relacions sentimentals i el llenguatge cinematogràfic, 'desconstrucció de la ficció', com es deia durant els anys noranta en els estudis

literaris i audiovisuals. Amb *Eternal Sunshine of the Spotless Mind* i d'altres pel·lícules com *Human Nature*, *Being John Malkovich* o *Adaptation* (*Adaptation*: el lladre d'orquídees) aconseguen encaixar perfectament les vivències personals dels protagonistes amb el qüestionament i revisió de les formes narratives hereves del cinema clàssic. *Being John Malkovich* i *Adaptation* són dirigides per Spike Jonze. *Human Nature* també va ser realitzada per Michel Gondry, amic personal de Charlie Kaufman i Spike Jonze. Gondry, tot i que es va formar com a director de vídeos musicals (sol fer feina sobretot amb la cantant islandesa Björk), en passar a rodar pel·lícules deixa de banda els plànols curts en durada, l'estilisme recarregat i el muntatge frenètic que solen caracteritzar el primers. D'aquesta manera, el ritme és reposat, la càmera es mou sense estridències i els plànols duren molt més temps que els que s'estilen fins i tot en el cinema actual. Així, Gondry no desconstrueix visualment el

cinema clàssic, sinó que l'homeneja i el qüestiona des d'un punt de vista cronològic i dels tres actes aristotèlics: el que sembla que són una presentació, nus i desenllaç, poden ser un desenllaç seguit d'un nus, sense presentació prèvia

Joel Barish (Jim Carrey, en un paper molt allunyat a què ens té acostumats en diferents comèdies, com ara *Grinch* o *Ace Ventura*) coneix en un viatge en tren Clementine Kruczynski (Kate Winslet). Ell, apocat, se sent atret per una personalitat aclaparadora. La relació sentimental comença en poc temps i tot d'una és meravellosa, però a mesura que passa el temps hi ha qualche cosa que no funciona... però no són la rutina o les diferències personals allò que malmenen la relació, sinó un altre factor inesperat i que acosta la pel·lícula al gènere de la ciència-ficció metafísica, gairebé a la manera del cineasta rus Andrei Tarkovski: Joel i Clementine ja havien estat parella temps enrere, però cap dels dos n'és conscient...

Aquí entra el joc metalingüístic de jugar entre el passat i el present, entre el que és el desenllaç a començament de la pel·lícula i la presentació en acabar, com un mirall que mostra el que és la nostra esquerra com la dreta de la imatge reflectida. I per què s'ha dit que ja s'havien conegut? Joel i Clementine havien conviscut, però per la impossibilitat d'avenir-se i la dificultat que té Joel de deixar-la sense fer-se mal, decideix sotmetre's a un tractament nou que consisteix a destruir, mentre dorm i mitjançant uns elèctrodes connectats a un ordinador, els records d'una persona determinada, però, a mesura que, durant el tractament, es va esvaint tot allò que el relaciona amb Clementine, més conscient és que

n'està completament enamorat i que no la vol perdre. La lluita que comença a tenir perquè els records no siguin eliminats del tot esdevé impossible, o no... A la vegada, Clementine, en assabentar-se de la decisió de Joel, decideix seguir també el tractament. I què passa quan dues persones que s'havien atret tornen a trobar-se una davant l'altra quan ja no es reconeixen?

Una segona trama, més esbossada però molt interessant, tracta sobre la relació extramatrimonial del científic que va crear la màquina que esborra records amb la secretària del centre on atén els clients. Aquesta història permet que Joel i Clementine entenguin què els ha passat i dóna pas a un final que no decebrà aquells que no volen acabaments ensucrats ni aquells que sí que desitgen que ho siguin.

La idea que transmet la pel·lícula és que els records són allò que ens fa humans, el que ens donen un passat i un sentit a tot allò que tenim al davant. Aparentment, si un pot llevar-se del mig els mals records, les coses milloren, però a costa de renunciar a una part de les vivències que ens han format sentimentalment i, com a conseqüència, com a persones. Deixar-los de banda, doncs, ens mutila una part de la personalitat. Assumir que un s'ha equivocat i incorporar-ho com una experiència és el que ens ajuda a comprendre'ns i acceptar-nos en plenitud. La virtut principal que té *Eternal Sunshine of the Spotless Mind* és presentar aquestes idees d'una manera molt encisadora i tendra i fa que l'espectador, sigui quina sigui les expectatives que se n'hagi fet, la trobi una pel·lícula atractiva i que el tracta amb intel·ligència

LA REVOLUCIÓ DE LA FICCIÓ TELEVISIVA I EL GENI FÀCIL DELS HOMES DIFÍCILS

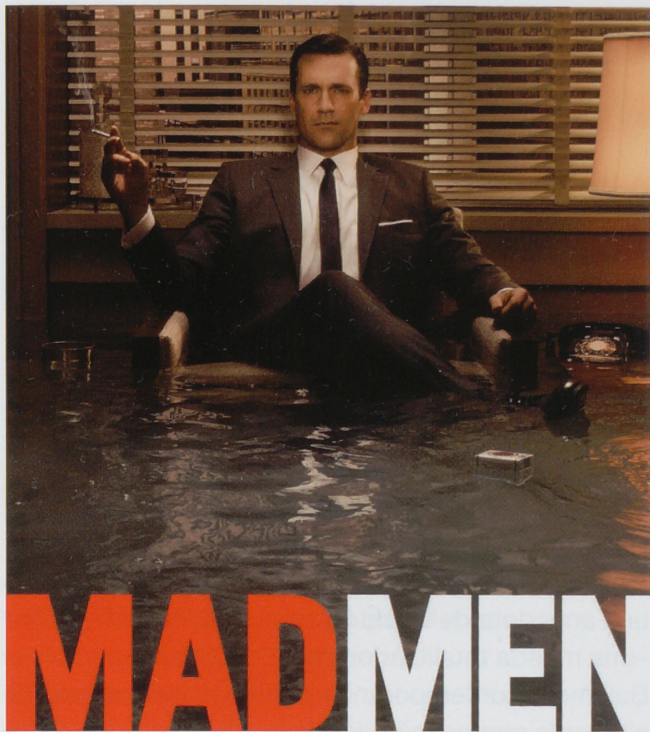
Pere Antoni Pons

Ja han passat quinze anys de l'estrena d'*Els Soprano*, la telesèrie que va donar el tret de sortida a la coneguda com a tercera edat d'or de la televisió –es considera que les dues primeres edats d'or abasten tota la dècada dels cinquanta, la primera, i un breu període entre finals dels setanta i principis dels vuitanta, la segona. Només són tres lustres, però ja ningú no dubta que l'eclosió de les telesèries nord-americanes que s'ha produït durant aquest temps és el més important fenomen artísticocultural del que duim de segle XXI i que segurament costarà molt superar-lo. Alerta: no fenomen audiovisual, sinó artísticocultural. Si es vol saber què ha passat d'important i de gloriós en el món de la cultura i de la creativitat des del canvi de mil·lenni, és imprescindible veure *Els Soprano*, *A dos metres sota terra*, *The Wire* o *Mad Men*, igual com és imprescindible llegir Balzac i Stendhal per conèixer les expressions superiors de la cultura francesa del segle XIX. Amb l'assaig *Difficult Men* (un títol desafortunadament traduït al castellà com *Hombres fuera de serie*), l'escriptor Brett Martin construeix un relat sobre els «homes difícils» – concepte que tant inclou els creadors de carn i ossos com els personatges de ficció– que han fet possible aquesta inigualable revolució televisiva. El referent de Brett Martin a l'hora de fer el seu llibre ha estat *Easy Riders, Raging Bulls* (*Moteros tranquilos, toros salvajes* a Anagrama), l'apassionant assaig de Peter Biskind sobre la generació de cineastes del Nou Hollywood –Scorsese, Coppola, Altman, Friedkin, Ahsby, Bogdanovich...– que, entre finals dels setanta i finals dels vuitanta, varen transformar la indústria cinematogràfica americana gràcies a unes pel·lícules fetes amb una actitud i una mirada radicalment d'autor però, alhora, amb un domini absolut dels recursos clàssics de la narrativa audiovisual de sempre. Influïts tant pel

Hollywood daurat –Ford, Hawks, Lang, Hitchcock– com pel més atrevit cinema europeu de l'època –Nouvelle Vague, Free Cinema, Bergman–, els representants del Nou Hollywood obtengueren un gran èxit comercial sense sacrificar ni una engruna de la seva ambició artística. I això mateix han fet David Chase (*The Sopranos*), Alan Ball (*Six Feet Under*), David Simon (*The Wire*), David Milch (*Deadwood*), Matthew Weiner (*Mad Men*), Vince Gilligan (*Breaking Bad*) –són la mitja dotzena de noms amb qui Martin més se centra– i tots els creadors que hi ha darrere dels millors títols del panteó televisiu recent.

Com bé apunta Brett Martin, que en cap moment amaga el seu deute admiratiu amb el llibre de Biskind, són diverses les connexions entre la tercera edat d'or de la televisió i el cine del Nou Hollywood. Primer de tot, hi ha una admiració dels guionistes actuals envers els cineastes dels setanta (encara que, en els casos de Chase i Milch, són gairebé de la mateixa generació). Segon: uns i altres fan un tractament subversiu d'alguns dels gèneres i de les figures més usuals al Hollywood clàssic: policies, gàngsters, cowboys, amb el consegüent subtema de l'eterna i molt nord-americana lluita entre la natura i la civilització, entre la llibertat personal i l'organització social, etc. I tercer: tant els uns com

els altres incorporaren temes fins aleshores inèdits en els seus respectius mitjans. En el cas de les telesèries recents, aquests temes i motius nous, impensables de veure a mitjan noranta, van des de la violència i el sexe fins a la bogeria i tot tipus d'addiccions, passant per contundents expressions de malestar social i crítica política, sovint explicats a l'ombra dels atemptats de l'11-S, del trauma de la guerra de l'Iraq, de les perversions del capitalisme o dels estralls de l'actual crisi econòmica... En aquesta incorporació de temes nous, va jugar-hi un paper cabdal el canal/productora HBO, que és de cable i per tant no depèn dels anunciants sinó dels clients que, mensualment, paguen per veure els productes que només allà els ofereixen. En aquest sentit, és important tenir en compte –com Martin destaca– que la revolució de la filia a les sèries ha afectat el que miram, però també –Internet, noves tecnologies, nous models de la programació televisiva– el com i el quan ho miram.

Angoixa i talent

Anem, però, al més important. Qui són, ben bé, els «homes difícils» del títol, els homes que, amb les seves angoixes i el seu talent, ho han capgirat tot? Les descripcions que fa Brett Martin de les personalitats, els comportaments i els mètodes de treball dels creadors (guionistes totpoderosos), així com les diverses anècdotes que en conta, deixen clar que, darrere d'una obra mestra, sempre hi

una lluita entre àngels i dimonis –que sol acabar en empat o bé en victòria demoníaca–, i que el talent mai no surt gratis a qui el posseeix. David Chase, creador de *The Sopranos*, se'ns mostra com un home neuròtic, obsessiu, amb tendències depressives, anímicament fet malbé després de tota una vida consagrada a fer telesèries comercials i d'acumular frustració per no haver-se pogut dedicar a la seva veritable passió, el cinema. David Milch, creador de *Deadwood* –una desmitificació ruda i violenta del gènere del western–, es perfila com un paio excèntric, genial i desbridat, capaç de ser productiu fins i tot en les circumstàncies personals més salvatges –l'addicció a l'alcohol, el joc i l'heroïna.

També veim que Alan Ball, autor de *Six Feet Under*, una comèdia dramàtica negríssima i commovedora sobre una família no funcional que regenta una funerària a Los Angeles, és un home vital i noble, però profundament marcat per diverses estocades luctuoses. Així mateix, veim que Matthew Weiner, fill d'una família jueva hiperexigent –el seu pare era el neuròleg personal del president Ronald Regan–, criat sota l'ala de Chase i actual responsable de *Mad Men*, és un megalòman autoconfiat i alhora té rampells patològics d'inseguretat, escindit entre la certesa de ser millor que tothom i el temor de no ser mai prou bo...

Allò que marca els paràmetres de la revolució de la passió per les sèries, però, són les històries que s'hi contenen i els personatges que les poblen. En la tele americana dels vuitanta i els noranta, el que predominaven eren les sèries d'episodis autònoms en què els protagonistes –sovint una colla de metges, o advocats, o policies– estaven construïts d'una manera elemental i poc realista i estaven més o menys idealitzats. Tot això comença a canviar amb Tony Soprano, el mafiós de New Jersey, alhora carismàtic i vulgar, amorós –amb matisos– i brutal –en el sentit més bestial de la paraula–, a qui veim turmentat pels seus problemes familiars i professionals. Després de Tony Soprano, va convertir-se en normal –gairebé en necessari– per als telespectadors veure sèries protagonitzades per homes fascinants i plens de defectes, que transiten més còmodament dins el turbulent territori del mal –el policia corrupte Vic Mackey de *The Shield*, el cobdiciós i operísticament malparlat Al Swearngen de *Deadwood*, l'amoral i secretista Don Draper de

Mad Men, el traficant de metamfetamina Walter White de *Breaking Bad*— que dins el territori del bé.

Els guionistes ho són tot

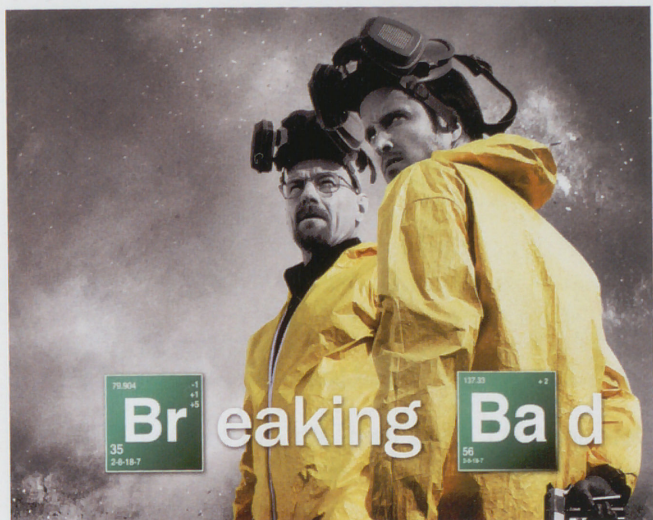
Com que allò que distingeix l'actual cinema de l'actual televisió és que, en cine, el rei és el director, mentre que, en tele, qui té el control creatiu absolut és el guionista —«aquí el director no és ningú», diu amb menyspreu Matthew Weiner—, un dels aspectes més interessants de *Difficult Men* són les incursions que, de la mà de Martin, feim a les sales de guionistes de les diferents sèries. Potser inevitablement, la majoria de sales de guionistes de les millors sèries varen tenir una atmosfera de treball tensa, competitiva, neuròtica, amb xocs d'egos constants. ¿Què és pot esperar d'un lloc on gairebé diàriament es reuneixen un grup d'homes i dones brillants que contínuament veuen el seu talent posat a prova o en dubte, o, si no, almenys corregit, pels seus companys, i que a més han de posar tot el seu saber al servei exclusiu de la visió personal del creador de la sèrie? Respecte d'això, és interessant veure el conflicte que es genera entre el sentit autoral dels creadors i la necessitat de comptar amb uns guionistes col·laboradors que facin aportacions substancials a la visió pròpia i personal de l'obra. Òbviament, tampoc als guionistes que es limiten a fer aportacions (és un dir...), molt sovint no els fa cap gràcia ni una: es veu que Matthew Weiner no suportava que la gent no sabés totes les pàgines bones que havia escrit en alguns dels millors episodis d'*Els Soprano*.

Per il·lustrar l'estricta i severíssima seriositat amb què els guionistes/creadors es prenen les pròpies

obres, tots els noms esmentats fins ara servirien, però una anècdota de David Simon, creador de *The Wire* —una mirada totalitzadorament balzaquiana sobre el Baltimore contemporani a partir del tràfic d'heroïna als barris negres més deprimits— ho il·lustrarà millor que res. Experiodista ficat gairebé casualment al negoci televisiu, Simon és una de les figures més polititzades de l'actual televisió nord-americana i va concebre *The Wire*, juntament amb l'expolicia «trotskista» Ed Burns, com una crítica sumària al capitalisme ianqui. Diu Simon: «L'audiència és com un nin petit. Li agrada molt el gelat, només vol que li donem gelat. I no: també ha de menjar verdures». D'un paio que diu això, no ens pot estranyar gens que s'enfadi quan els telespectadors elogiaven els seus diàlegs i personatges i, en canvi, negligien el subtext de crítica sociopolítica de la sèrie.

A la manera de *Biskind a Easy Riders, Raging Bulls* —un llibre, deixem-ho clar per evitar confusions, molt superior, per ambició i resultats, al que ens ocupa—, *Difficult Men* és també un niu d'anècdotes, situacions i frases sucoses, d'aquelles que amb dues o tres pinzellades resumeixen un caràcter i condensen un món. Per exemple, quan Brett Martin demana a dos policies de Baltimore amb qui David Simon va patricular durant tot un any a mitjans dels vuitanta per fer un llibre si el creador de *The Wire* hauria pogut ser un bon policia: «Noooooo», respon un dels policies. «Mai no hauria passat el test de drogues ni el polígraf». O, també, quan Jon Hamm, l'actor que fa de Don Draper, que no va triomfar fins ja ben entrat en la trentena, avisa sobre els perills de l'èxit prematur: «He vist actors en aquesta ciutat que triomfen de molt joves. No entenen la paraula no. Què vol dir que no puc matar aquest elefant,

tirar-lo damunt d'un cotxe, calar-hi foc i esnifar-m'ho? Bé, vol dir que no ho pots fer».

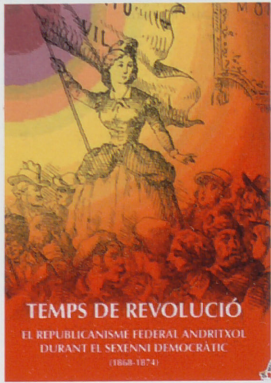
El risc és un valor

Intel·ligentment, Martin dedica part de la seva atenció als productors i als programadors de les cadenes on s'han emès les sèries. Són homes i dones arriscats, amb un olfacte considerable per endevinar si una idea pot donar joc, els quals no tenen por de dipositar la seva confiança –i un pressupost voluminós– en noms poc coneguts. Ja hem esmentat el paper crucial de HBO, que ho va revolucionar tot especialment en l'època de Carolyn Strauss i de Chris Albrecht, i que, quan va patir una crisi –un encadenament d'errors i previsions desencertades dels quals ja s'ha recuperat–, va deixar lloc a noves i originals productores/cadenes, avui amb èxit, rendibles i importants. El cas de FX és un dels més interessants. Com que no era de pagament i per tant depenia de la publicitat, però, com que igualment volien fer productes atrevits i vistosos –és a dir, amb sexe i violència, i amb històries inquietants i poc amables–, els responsables varen decidir cercar un tipus d'anunciant que encaixàs amb el *target* d'espectadors al qual ells pretenien arribar: un públic masculí, majoritàriament jove, però també amb tot tipus de veterans entusiastes de la testosterona... Els tipus de productes que FX va acabar anunciant incloïa des de videojocs i cerveses fins a determinats tipus de roba. I la jugada els va sortir més que bé. Començaren a oferir sèries de qualitat (*The Shield*, *Justified*, *Sons of Anarchy*, *American Horror Story*) i el públic hi va respondre. Una altra cadena/productora que va aprofitar el buit –més ben dit, l'etapa erràtica– de HBO per créixer

va ser ACM, que literalment va triomfar amb dues sèries, *Mad Men* i *Breaking Bad*, que HBO havia rebutjat. No cal dir que *Difficult Men* també funciona com una radiografia dels laberints imprevisibles de l'èxit.

Ben escrit i ple d'informacions, entretingut amb substància, esquitxat aquí i allà per anècdotes espurnejants i no poques vegades increïbles, el llibre de Brett Martin fa una feina notable dibuixant la galeria de talents descomunals, explosius, capritxosos i volàtils que han fet possible l'eclosió de telesèries que ha omplert la vida de milions de telespectadors durant els darrers quinze anys. No és, en tot cas, un llibre sense màcula: no té una estructura narrativa tancada, queden caps penjant, hi ha episodis que podrien haver-se desenvolupat bastant més a fons. Tampoc no és, i això és el més greu, un llibre complet. Hi falten dues de les telesèries més potents i/o importants i/o significatives –i amb més repercussió!– de l'època, *Lost* i *The West Wing*. Òbviament, tampoc no es diu res dels seus creadors, ni de J. J. Abrams ni d'Aaron Sorkin. L'absència de Sorkin és especialment flagrant. És cert que ara el guionista/creador de *Sports Night*, *The West Wing* i *Studio 60 on Sunset Strip* està en hores baixes –*The Newsroom*, la seva darrera obra, ha fet aigües gairebé des de l'inici–, però que no surti en un llibre sobre la tercera edat d'or de la televisió té delictes. És tan indignant i inexcusable com si, en un llibre sobre l'Olimp, no es digués res de Zeus.

MARTORELL FULLANA,
C. M.

Temps de revolució. El republicanisme federal andritxol durant el Sexenni Democràtic (1868-1874).
Palma: Documenta Balear, 2014

El republicanisme federal a Mallorca, socialitzat en el marc del Sexenni Democràtic (1868-1874) esdevengué un fenomen polític innovador i un factor de politització dels sectors populars illencs. Com a articulació d'un pensament i d'un projecte polític modern, arrelà en el món urbà, però també a la part forana, en aquells nuclis on hi havia un teixit industrial, però també en aquelles societats dominades per la gran propietat, amb un contingent de jornalers que depenien del sou de senyors i amos de possessió. La burgesia progressista i el proletariat coincidiren en un projecte que podia ser una alternativa a les polítiques conservadores del liberalisme tradicional, pensat pels grans contribuents per afavorir els sectors de poder consolidats durant la primera meitat del XIX. Catalina Maria Martorell ens presenta el teixit republicà andritxol i ens acosta al protagonisme d'aquest col·lectiu en una proposta política municipal. L'obra, guanyadora del Premi Pere Ferrer d'Investigació 2013 i editada per Edicions Documenta Balears, aporta elements innovadors i d'un gran interès general per al coneixement de la cultura republicana a Mallorca, però sobretot a Andratx. Ens presenta els seus protagonistes i ens descobreix biografies certament interessants, amb la seva formació, posició social i projecte polític. Ens acosta als escenaris reals de la política local i als llenguatges de l'acció política en territoris fins ara poc explorats. El republicanisme federal a Andratx es configura com la baula d'una cadena i se'n destaca, d'aquesta trajectòria, un moment especialment creatiu i actiu com és el Sexenni. Tanmateix, allò que es posa de manifest és l'existència d'un pensament polític democràtic i republicà, socialment inquiet i políticament exigent, que arrelava en les experiències del 1848 i les lluites posteriors. En el clima de llibertats polítiques incipients de 1854, però sobretot el 1868, es va fer possible la socialització d'aquests corrents. Diu l'autora que la cultura republicana va ser possible gràcies a la capacitat de crear casinos, mutualitats, escoles populars, bandes de música i partits polítics. (P. F.)

GINARD BUJOSA, A.;
RAMIS PUIG-GROS, A.
Llorito i la independència municipal.
Mallorca: Ajuntament de Lloret de Vistalegre, 2014

Des del 2011 ençà hem vist créixer una tendència política, amb voluntat de crear un estat d'opinió entre la ciutadania, de criminalitzar i reduir el nombre de municipis de l'Estat espanyol. Un pensament que tendeix a justificar l'existència de les administracions públiques locals exclusivament des de la perspectiva de la despesa, sense valorar el servei i els beneficis que els ajuntaments reporten als ciutadans, en molts sentits. En el marc del bicentenari de la independència fallida de Llorito (1812-1814 i 1820-1823), els autors ens transporten als orígens del municipalisme liberal o representatiu a Llorito, un punt de partida apassionant no només per a l'historiador sinó també per a qualsevol ciutadà interessat a aprofundir sobre aquestes qüestions. La constitució de 1812 apostà per la modernització de l'administració i per posar els fonaments perquè es poguessin crear municipis en aquelles poblacions amb més de mil habitants. Aprovada la constitució, l'estat liberal creà un mapa polític nou, amb províncies i municipis, amb diputacions provincials i ajuntaments constitucionals, tot un exercici pràctic que tendria conseqüències clares sobre el territori i les persones. El liberalisme no era una ideologia, sinó un model de societat que arribava fins al darrer racó de l'Estat i connectava amb la vida quotidiana de tothom, precisament perquè el sistema garantia l'estatus de ciutadans i potenciava la defensa dels drets i els deures de tots, en igualtat de condicions. Els professors Andreu Ramis i Antoni Ginard ens presenten el cas concret de Llorito, durant set anys, en dues etapes, els dos períodes de vigència de la Constitució de 1812. Descriuen els actius que aportà a la vila l'existència d'un ajuntament independent de Sineu i transcriuen íntegrament les actes municipals d'aquell període. Només la lectura d'aquesta documentació, fins ara dispersa, de la mà de Francesc Niell, ja justificaria l'existència d'aquest llibre. Una obra de temàtica local que, en definitiva, transcendeix aquest àmbit i que complementa el coneixement sobre els inicis del liberalisme a Mallorca. (P. F.)

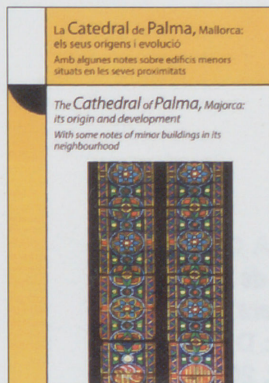

Pau Marimon Ribas
MALLORCA: DE ROMA A L'ISLAM
 (123 aC – 903 dC)

MARIMON RIBAS, P.
Mallorca: de Roma a l'Islam
 (123 aC – 903 dC).
 Mallorca: Leonard
 Muntaner Editor

Pau Marimon Ribas (Palma, 1978) pertany a la nova generació d'historiadors mallorquins amb una vocació consolidada en tot allò relacionat amb la recerca. Format a la Universitat de Barcelona, compta ja amb una trajectòria sòlida, amb publicacions i experiències en l'àmbit de l'arqueologia i la història antiga. Ateses les circumstàncies professionals actuals, de manca d'espais de docència universitària i de projectes d'investigació que permetin una major dedicació, Pau Marimon també s'ha especialitzat en gestió cultural, terreny en el qual ha publicat una guia temàtica del Castell de Bellver. En aquest llibre ens presenta un treball sobre la romanitat de les Illes Balears, un període de més de mil anys, escrit des d'experiència i ofici d'un jove especialista, d'un professional de la història que coneix les fonts en profunditat i és conscient de les dificultats que té plantar cara a aquest període. L'obra, presentada pel Dr. Josep Amengual Batle, ens presenta el model de societat balear durant aquest llarg període i té dues parts. Una primera que abasta des de la conquesta romana el 123 aC fins al final de l'Alt Imperi (285); i una segona que s'inicia amb les reformes de Dioclecià i arriba fins a la conquesta islàmica (903), passant pel Baix Imperi i les dominacions vàndala i bizantina. (P. F.)

PRENDERGAST, L.
La Catedral de Palma, Mallorca: els seus orígens i evolució amb algunes notes sobre edificis menors situats en les seves proximitats.
 Mallorca: Publicacions de la Catedral de Mallorca
 (Col. Mirador, 3)

Es tracta d'una edició bilingüe (català–anglès) d'una conferència que Lenon Prendergast va fer a Londres, al Royal Institute of British Architects, després de visitar Mallorca, atret per la catedral i alguns dels edificis de la ciutat de Palma. La intervenció de Prendergast va ser publicada el 1893 i havia esdevingut una edició rara, de difícil localització i que cobra interès precisament en el marc de l'Any Campans Gaudí. La descripció del coronel Prendergast ens ofereix una visió de la Seu que no difereix excessivament de la d'altres viatgers del darrer terç del segle XIX, però té la singularitat d'aportar una sèrie de fotografies fetes pel britànic Lee Retrobe Bateman, llavors resident a Mallorca. La traducció del fulletó de Prendergast i l'estudi introductor i ha estat realitzat per Jaume Boada Salom, de qui coneixíem algunes traduccions de viatgers britànics. L'obra es completa amb cinc breus apèndix documentals on es transcriuen cròniques de premsa, actes i documents que ajuden a contextualitzar la visita a Mallorca de l'autor i aporten dades d'interès per a estudis posteriors, relacionats amb la catedral o amb la circumstància finisecular. (P. F.)

VOLS SER BLAUET?

A L'ESCOLANIA DE LLUC
 COMBINARÀS ELS ESTUDIS
 ESCOLARS AMB ELS
 MUSICALS.

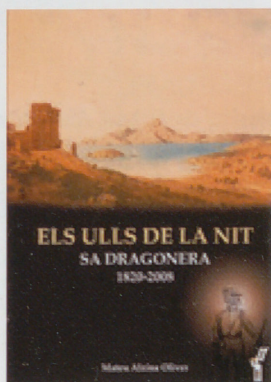
SI VOLS FORMAR PART
 D'UNA DE LES ESCOLANIES
 MÉS ANTIGUES D'EUROPA,
 ESTUDIAR EN UN CENTRE
 DE QUALITAT, TOCAR
 UN INSTRUMENT,
 DIVERTIR-TE, VIURE I
 CONVIURE EN UN ENTORN
 ÚNIC QUE ÉS PATRIMONI
 DE LA HUMANITAT...

**T'ESPERAM
 A L'ESCOLANIA
 DE LLUC**

Informació i inscripcions per al
 curs 2014-2015:
escolanialluc@escolanialluc.net
971 87 15 25
670 720 000

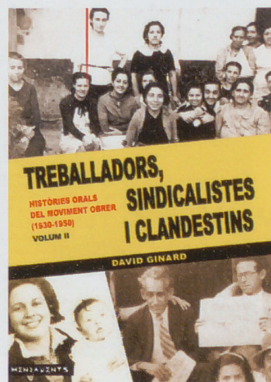
Fes-te amic nostre

ALZINA OLIVER, M.
Els ulls de la nit. Sa Dragonera 1820-2008.
Palma: Documenta Balear, 2014.

Aquest és un llibre d'història sobre l'illa de sa Dragonera durant l'època contemporània. Una història que podria semblar poca cosa, atenent les petites dimensions de l'illot i que mai no ha tengut una activitat humana de grans dimensions, però no és així. Dragonera ha estat una peça fonamental dins l'entramat de la navegació illenca, on el seu far era de vital importància. I d'això va aquest llibre, dels faroners i de les seves famílies, però també dels usos que s'han fet de l'illa, com la pesca, la recol·lecció i l'agricultura, així com també el seu ús com a amagatall per al contraban. El llibre acaba amb l'episodi que l'ha fet més famosa, l'intent d'especular urbanísticament sobre l'illot i tota la campanya ciutadana que va obligar el Consell de Mallorca a comprar-lo i declarar-lo parc natural. Un llibre pòstum d'un investigador que li dedicà molts esforços i que val la pena de llegir.

Pere J. Garcia

GINARD, D.
T treballadors, sindicalistes i clandestins. Històries del moviment obrer (1930-1950). Volum II
Palma: Documenta Balear, 2014.

Aquest és el segon volum de la trilogia sobre la història del moviment obrer i sindical a través d'entrevistes orals que està fent l'historiador David Ginard. Com al primer volum, en aquest hi trobam una sèrie d'entrevistes a persones que visqueren en primera persona el món obrer de la Segona República i el primer franquisme. Les entrevistes foren fetes per l'autor al final dels anys vuitanta i al principi dels noranta com a mètode d'investigació per a la seva tesi doctoral, però ara són publicades de forma acurada, ordenada i amb un aparell crític que evidencia la importància de la història oral i les seves potencialitats. D'aquesta manera, a través de trenta-cinc històries de vida, podem anar reconstruint el moviment obrer, els diferents sindicats i partits de l'esquerra, com el PCE, la UGT, la CNT i molts d'altres, o fins i tot la cultura llibertària que es vivia en determinats llocs de Palma, com la Soledat. Però el gruix del llibre ens explica, en gran mesura, les vivències dels homes i dones que perderen la guerra, del seu pas per les presons, camps de concentració i la gran repressió que sofriren ells i les seves famílies. Una obra impressionant, molt ben escrita i estructurada. Imprescindible per entendre que darrere totes les històries sobre aquells temps convulsos hi havia persones amb grans aspiracions i també d'altres que aixafaren, reprimiren i assassinaren els seus somnis, o a ells mateixos. Pere J. Garcia

aimprenta

*La teva impremta
online*

IMPRESSIÓ OFFSET · DIGITAL · GRAN FORMAT

Gremi Forners, 18 · Tel. 971 919 000
Fax 971 919 001 · 07009 Palma · Mallorca
www.aimprenta.com · info@aimprenta.com

www.aimprenta.com

arabalears.cat

Subscriu-t'hi!

Tenim la millor oferta de suplementos dels àmbits de l'educació, l'emprenedoria, la cultura...

Play

AraCiència

AraTú

AraEmprenem

AraCriatures

AraLlegim